

سلسله نشست های موضوعی

نشست اول ■ توانمندسازی وساماندهی سکونت گاه های غیررسمی
درپرتو حکمروایی خوب شهری
سخنران: دکتر مظفر صرافى

نشست دوم ■ تجربه های موفق اجرایی درسکونت گاه های غیررسمی
خراسان رضوی وخانه محله شیراز
سخنرانان: مهندس عباس افچنگی، مهندس محمود رضا طالبان

نشست سوم ■ تجربه های موفق اجرایی درسکونت گاه های غیررسمی
همدان، کردستان و کرمانشاه
سخنرانان: دکتر اسدالله نقدی، دکتر کیومرث ایراندوست، دکتر بیژن کلهرنیا

نشست چهارم ■ هم اندیشی رهنمودهای برگرفته از تجربه های اجرایی
درسکونت گاه های غیررسمی کشور

نشست های موضوعی شرکت عمران و بهسازی شهری ایران ■ دفتر اول توانمندسازی

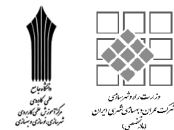

وزارت راه و شهرسازی
شرکت عمران و بهسازی شهری ایران
(پژوهشی)

زیر نظر دفتر مطالعات کاربردی و امور ترویجی

دفتر اول: توانمندسازی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله نشست های موضوعی (دفتر اول: توانمند سازی)	
تهیه و تنظیم: امیر محمد معززی مهر طهران، هانیه هادیون،	
کاوه فتحی وزهره بهرامیان	
زیر نظر مدیریت پژوهش مرکز علمی و کاربردی شهر سازی، نوسازی و بهسازی شهرداری تهران	
طراح گرافیک: هانیه هادیون، سپیده ابراهیمی رحمتی	
ناظر چاپ: مهید توانائیان	
چاپ نخست: ۱۳۹۳	شمارگان: ۱۰۰۰
لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه عصر انتظار	
دفتر مرکزی: تهران- میدان ونک- خ شهید خدای- پ ۵۱ تلفن: ۱- ۸۸۷۸۸۸۶۰-۸۸۷۷۹۸۹۲ آدرس پست الکترونیکی: Motalaat@udro.ir وب سایت: www.udro.org.ir	

وزارت راه و ترابری
شرکت و ابن بن مانی مری ایران
تهران

وزارت راه و ترابری
شرکت و ابن بن مانی مری ایران
تهران

سلسله نشست های موضوعی

نشست اول ■ توانمندسازی و ساماندهی سکونت گاه های غیر رسمی در پرتو حکمروایی خوب شهری

نشست دوم ■ تجربه های موفق اجرایی در سکونت گاه های غیر رسمی خراسان رضوی و خانه محله شیراز

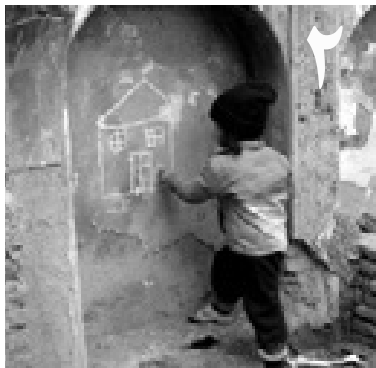
نشست سوم ■ تجربه های موفق اجرایی در سکونت گاه های غیر رسمی همدان، کردستان و کرمانشاه

نشست چهارم ■ هم اندیشی رهنمودهای برگرفته از تجربه های اجرایی در سکونت گاه های غیر رسمی کشور

مقدمه

■ سکونت گاه غیررسمی در انتهای محله فرحزاد

از پدیده‌های عمده ناپایدارکننده شهری، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، گونه‌ای شهرنشینی با مشکلات حاد موسوم به اسکان غیررسمی است؛ که بنابر مشاهدات جهانی در حال گسترش فزاینده است. این گونه سکونتگاه‌ها هر چند جلوه‌ای از فقر است اما بازتاب کاستی‌ها و نارسایی‌های سیاست‌های دولتی و بازار رسمی نیز محسوب می‌شوند. اسکان غیررسمی به سبب باز تولید فقر و گسترش آن، به مخاطره انداختن محیط زیست و تحمیل هزینه‌ای بیش‌تر برای حل مشکلات، در مقایسه با هزینه پیشگیری از آن‌ها، تهدیدی جدی برای پایداری و انسجام جامعه شهری و نیازمند تدابیر ویژه‌ای برای ساماندهی وضعیت کنونی و جلوگیری از گسترش آن‌ها در آینده است. از آن‌جا که اسکان غیررسمی از زمینه‌ای فراتر از مکان آن نشأت می‌گیرد و بر محیطی فراتر از مکان آن نیز تأثیر می‌گذارد، چاره‌جویی این مسأله به سیاستگذاری و اقداماتی نه فقط در سطح محلی آن، بلکه در سطح ملی نیاز دارد.

با وجود آشکار بودن اهمیت و ضرورت پرداختن به پدیده سکونتگاه‌های غیررسمی و علیرغم فعالیت‌های گسترده‌ای که در این حوزه در کشور انجام شده است کماکان پاسخی مناسب به این مسأله داده نشده است، شایان ذکر است اقدامات قابل توجهی نیز به صورت موردی در شهرهای مختلف صورت گرفته است که به واقع نمی‌بایست از آنها غافل شد؛ شاید بتوان از دلایل این کندی حرکت در رفع و پاسخگویی به این پدیده را موارد زیر برشمرد:

- دانشگاه‌ها که هدف اصلی خود را آموزش می‌دانستند، در پرداخت و تحلیل علمی این قضیه شرکتی نداشتند.
- سازمان‌ها و نهادهای اجرایی به دنبال راه حل سریعی برای آن بوده‌اند، به طوری که از ریشه‌یابی و تحلیل بازمانده‌اند.
- ارگان‌های مرتبط ابتدا به دنبال پاک کردن صورت مسئله بودند و پس از جدی شدن بحران اقدامات آنها در حد تولید آمار و اطلاعات اولیه باقی ماند.
- همچنین حوزه‌های تحقیقات و پژوهش اجتماعی به دلیل عدم وجود امکانات کافی در زمینه‌های مختلف، کاری از پیش نبرده‌اند.

مجموعه پیش رو که ماحصل برگزاری سلسله نشست‌های موضوعی توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی توسط شرکت عمران بهسازی شهری ایران (مادر تخصصی) با همکاری مرکز علمی کاربردی شهرسازی نوسازی و بهسازی سازمان نوسازی شهر تهران می‌باشد؛ با اشراف کامل بر مباحث فوق، به منظور رفع موارد و مشکلات موثر در عدم پاسخگویی مناسب به این عرصه‌ها و با تأکید بر آگاه‌سازی عمومی و هم‌اندیشی مشارکتی شکل گرفته است.

این مجموعه برگرفته از مطالب مطروحه در ۴ نشست تخصصی می‌باشد که به ترتیب تقدم زمانی و موضوعی به شرح زیر ارائه شده است:

■ نشست اول: توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی
در پرتو حکمروایی خوب شهری
سخنران: دکتر صراف
زمان برگزاری: ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۳

■ نشست دوم: تجربه‌های موفق اجرایی در سکونتگاه‌های غیررسمی
خراسان رضوی و خانه محله شیراز
سخنرانان: مهندس افچنگی
مهندس طالبان
زمان برگزاری: ۴ خرداد ۱۳۹۳

■ نشست سوم: تجربه‌های موفق اجرایی در سکونتگاه‌های غیررسمی
همدان، کردستان و کرمانشاه
سخنرانان: دکتر نقدی
دکتر ایران دوست
دکتر کلهرنیا

زمان برگزاری: ۱۸ خردادماه

■ نشست چهارم (جمع‌بندی): هماندیشی و رهنمودهای برگرفته از تجربه‌های اجرایی در سکونتگاه‌های غیررسمی
سخنرانان: مشارکت سخنرانان و اعضای نشست‌های گذشته
زمان برگزاری: ۳ تیرماه ۱۳۹۳

دبیر علمی کلیه نشست‌های موضوعی توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی دکتر مظفر صراف‌ی و دبیر اجرایی نشست‌ها دکتر امیرمحمد معززی مهر طهران بوده‌اند. لازم به توضیح است که با توجه به اینکه ساختار برگزاری نشست به گونه‌ای بوده است که در ابتدا سخنران نشست به ایراد سخنرانی و سپس حاضرین به طرح سوالات و نقطه نظرات خود می‌پرداختند تدوین هر بخش از این مجموعه نیز بر اساس همین چارچوب صورت گرفته است. شامل متن کامل سخنرانی که به تأیید سخنرانان رسیده و خلاصه‌ای از پرسش و پاسخ‌های مطرح شده. بدیهی است مطالب این نوشتار صرفاً نقطه نظرات گویندگان را منعکس می‌نمایند و الزاماً بیانگر رویکردها و سیاست‌های شرکت عمران و بهسازی به شمار نمی‌روند. تصاویر ثبت شده برگرفته از مدارک ارائه شده در سخنرانی‌ها هستند که با هدف اطلاع‌رسانی و مستندسازی علی‌رغم کیفیت نامناسب برخی، بکار رفته‌اند. در پایان از تمامی اساتید و بزرگوارانی که با حضور و اظهار نظرهای خود به برگزارکنندگان در پرپارترشدن این نشست‌ها یاری رساندند صمیمانه سپاس‌گزاری می‌گردد. امید است تا از طریق این گونه برنامه‌ها به حل مسائل شهری کشورمان پاسخی مناسب داده و شاهد ایرانی آباد و سربلند و شایسته برای زندگی ساکنان و شهروندان باشیم.

دفتر مطالعات کاربردی و امور ترویجی
شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری

انجمن ملی برنامه‌ریزان و معماران
شهری و روستایی ایران

سلسله نشست‌های موضوعی

شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران

مدیر اول:
توانمندسازی

نشست اول:

توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی در پرتو حکمروایی خوب شهری

یکشنبه ۲۱ اردیبهشت ماه ۱۳۹۳

ساعت ۱۴ - ۱۶

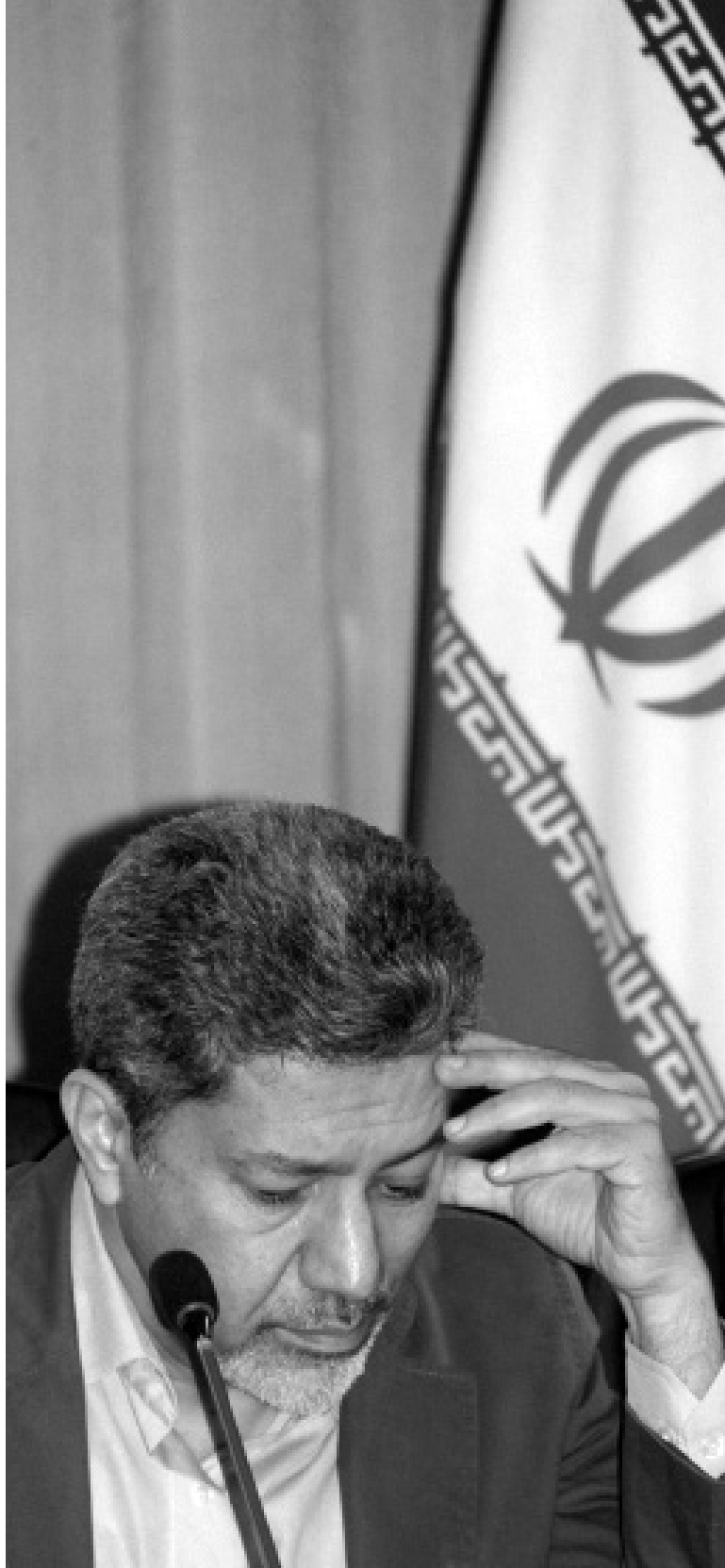

آدرس محل برگزاری:
تهران، پلاک ۱۱ میدان وثوق، خیابان
خواجه، پلاک ۵۱
شرکت عمران و بهسازی شهری ایران
(مادر تخصصی)
تلفن: ۰۲۱-۸۸۸۸۸۸۸
www.adro.org.ir

سخنران:
دکتر مظفر صراف
اعضای پتل:
خانم اسکندری
دکتر علالدینی
دکتر کلهرنیا

پوستر نشست اول

نشست اول

توانمندسازی و ساماندهی
سکونتگاه‌های غیررسمی

سخنران: دکتر صرافى
اعضای پنل: دکتر اعتماد
دکتر علائدینی
مهندس روستا

رزومه سخنران:

مظفر صرافى

- دکترای برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای از دانشگاه بریتیش کلمبیا (U.B.C.) کانادا-۱۳۷۴
- دیپلم دوره دو ماهه برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای از مرکز توسعه منطقه‌ای سازمان ملل متحد (UNCRD) ژاپن-۱۳۶۵
- فوق‌لیسانس طراحی شهری از دانشگاه کالیفرنیا (U.C.L.A) آمریکا-۱۳۶۲
- فوق‌لیسانس معماری از دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران-۱۳۵۶
- دیپلم ریاضی از دبیرستان البرز، تهران-۱۳۵۰
- عضو هیئت علمی گروه جغرافیا و نیز گروه شهرسازی، دانشگاه بهشتی
- عضو شورای عالی نظارت بر گسترش شهر تهران (شهرداری تهران)
- پژوهشگر مهمان، مرکز توسعه پایدار اجتماع محلی (CSCD)، دانشگاه سایمون فریزر (S.F.U.) کانادا
- عضو کمیته علمی شورای پژوهشی وزارت کشور
- مشاور ارشد (Lead Advisor) بانک جهانی برای برنامه بهسازی اسکان غیررسمی در ایران
- مشاور بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، طرح نوسازی بافت فرسوده منطقه ۱۷ شهرداری تهران
- مجری تدوین سند ملی توانمندسازی و ساماندهی اسکان غیررسمی در ایران، کمیته ملی اسکان بشر، سازمان عمران و بهسازی شهری، بانک جهانی
- عضو کمیته راهبردی تهیه منشور تهران، شورای اسلامی شهر تهران

توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی در پرتو حکمروایی خوب شهری

فقر شهری گسترش‌یافته‌ای را شاهد و در این فقر شهری و تجلی در فضای شهری به صورت اسکان غیررسمی و یا آنچه به عنوان بافت فرسوده نام گرفته است، نحوه برخورد ما می‌تواند آن را به تهدید یا فرصت تبدیل نماید. برای تبدیل به فرصت نیاز به حکمروایی خوب می‌باشد تا روال کنونی را دگرگون سازد. عناوین مورد بحث در این فصل فقر شهری و مسأله جهانی فزاینده در ایران، اسکان غیررسمی تجلی فضایی فقر شهری، امید به پیشرفت تهی‌دستان در سطح شهر، دگرسازی مدیریت شهری ناکارآمد و بازدارنده، فرصت برای ترویج توسعه شهری پایدار و نهایتاً حکمروایی خوب شهری کلید توسعه اجتماع محلی است.

به قول مرحوم نادر ابراهیمی «ما برای آنکه ایران خانه خوبان بشود چه کنیم؟» شاید این آمار خیلی واضح باشد که جمعیت جهان به سرعت شهری شده است و در این روال شهری شدن بیش از ۹۰ درصد متعلق به کشورهای در حال توسعه است. پایین‌ترین نسبت شهرنشینی متعلق به قاره آفریقا و آسیا می‌باشد که بالاترین پتانسیل شهرنشینی را دارند، آمار شهرنشینی اگر در چین اتفاق بیافتد از تعداد فقرا کم شده و در هند و بنگلادش تعداد فقرا افزایش می‌یابد.

جمعیت جهان به سرعت شهری شده که بیش از ۹۰ درصد رشد شهری معاصر مربوط به کشورهای در حال توسعه است

1970

2000

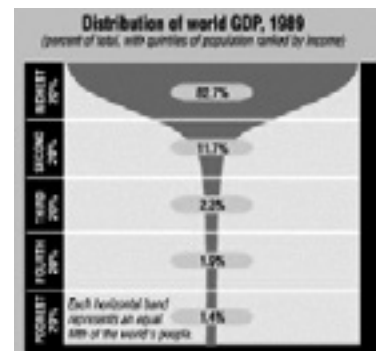

2000

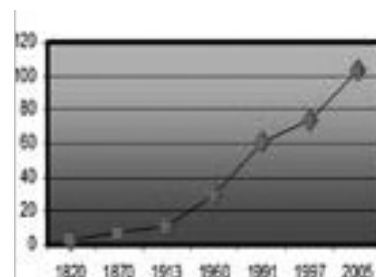
■ تغییر سهم جمعیت شهری و روستایی در جهان

دوگانگی که شاهد هستیم در ریودوژانیرو مطرح شد که «فقر در هر جا تهدیدی برای همه جاهست». دغدغه فکری از نقطه‌ای آغاز می‌شود که وقتی به نمودار قیفی نشان دهد توسعه جهانی به نحوی بوده است که فقرزایی بخش ساختاری آن است. در یک کتاب معتبر اشاره شده است که به اصطلاح توسعه اقتصادی «رشد» اتفاق می‌افتد اما جامع و فراگیر نیست و همه جوانب را در بر نمی‌گیرد. فقر افزایش یافته و شکاف اجتماعی همچنان بیشتر می‌شود.

ارزش افزوده ناشی از سرمایه جای خود را به تئوری مارکس داده که ارزش افزوده ناشی از نیروی کار می‌باشد و از این رو سرمایه با سرمایه کار می‌کند و سرمایه‌دار دیگر شغل تولید نمی‌کند. چیزی که ۲۰ سال پیش UNDP در گزارش توسعه انسانی خود تحت عنوان «رشد بدون ایجاد اشتغال» خطرش را هشدار داده است. جمعیت جهانی از شکل هرمی خارج شده و تبدیل به شکل دمبلی درآمده است. این فاصله‌ها فقرزاست و نمی‌تواند برای مسایل شهرها امیدوارکننده باشد و بدین منظور نیست که اگر رشد اتفاق بیافتد مسائل شهرها به خودی خود حل می‌شود بلکه نیاز به سیاست‌های اجتماعی است.

■ توزیع تولید ناخالص جهان ۱۹۸۹

■ نسبت درآمد پنجک‌های بالاترین درآمد به پایین‌ترین در بین سال‌های ۱۸۲۰-۲۰۰۵

■ ریودوژانیرو

تجلی فضایی این فقر، اسکان غیررسمی است. اولویت در تعویض این لغات است زیرا خود لغت اسکان غیررسمی عقب مانده است زیرا بخشی از شهر را غیر رسمی تلقی می کند به بیان روفور « این حقی است در شهر». اگر ما فضای زندگی را برای گروهی از کم درآمدها فراهم نمی آوریم و آنها خودشان این امکان را برای خود فراهم می آورند و شهرهای ۱۰ میلیون نفره ساختند چگونه می توان آنها را از این حق بازداشت؟ کدام گروه اجتماعی می تواند ادعا کند بدون ذره ای کمک دولت این پروژه های عظیم را بنا سازد؟

نیاز به توانمندسازی بسیار احساس می شود و عنوان توانمندسازی به خودمان برمی گردد. آنها توانمند هستند چرا که ما از یارانه استفاده می کنیم اما آنها خیر. توانمندسازی به افراد جامعه برمی گردد و تغییر معیارها در ارزیابی بافت های فرسوده حائز اهمیت است. اگر فقر انتقال یافته از روستا به شهر است؟ آیا فقر از مهاجرت صورت گرفته است؟ در بمبئی زیست خیابانی ۳۰۰ هزار نفر را شامل می شود که در خیابان ها چادر زده و به معاش خود ادامه می دهند و این گونه محیط ها مستعد اتفاقات نامناسب می باشد.

به راستی راه حل چیست؟ این فرزندان که در مورد آنها صحبت می کنیم آینده ایران هستند.

گروه جمعیت امام علی در دروازه غار به درستی اشاره کردند وضعیت این شهر و دیدن این بچه ها فقط مسأله آنها نیست بلکه مسأله همه ما است که در دل شهرمان همچنین مسائلی در می آید! اگر ما نمی توانیم پاسخگوی نیاز هموطنان روستایی در فضای خودشان باشیم این حق شرعی و قانون اساسی و حق بشر و حق سنتی آنهاست که به هر جایی که می خواهند مهاجرت کنند، مهاجرت در دین ما وجود داشته و اساس دین بوده است چرا که فضایی که در آن رشد نمی کنید را ترک کنید تا به فتح برسید افراد مهاجر نیز منتظر فتح جمعیتی که در بافت های فرسوده و اسکان غیر رسمی هستند دارای رشد سریع و بسیار نگران کننده می باشد.

در مجله هفت شهر در سال ۱۳۸۷ مقاله ای چاپ شده است که مسائل پایه را مطرح

نموده^۱ آمار نشان می‌دهد فقر مسکن بیشتر از فقر شهری می‌باشد امرار معاش به نحوی می‌گذرد اما مسکن چگونه؟ سر پناه چگونه؟ حالا خود افراد مسکن را تهیه نمودند ما می‌خواهیم نپذیریم؟ اولین نقطه شروع ما این است که قبول کنیم ما نمی‌توانیم ۲/۵ میلیون واحد مسکونی بسازیم. توانمندسازی از آنجایی شروع می‌شود که بدانیم معضل فقط کالبدی نیست.

در مقیاس جهانی به طور مثال در آفریقا هر ۱۰ واحد یک سیستم فاضلاب و دیگر امکانات در حداقل خود وجود دارد اما به این افراد فرصت نمی‌دهیم، حال که خود افراد در حال ساخت شهر هستند ما به آنها کمک کرده تا بهتر بسازند ما می‌توانیم دکه مهندسان همراه بسازیم تا بتوانند در انتخاب مصالح و نوع ساخت راهنمایی‌های لازم را ارائه نمایند. چرا شهرسازان یک روز را برای کمک به این عزیزان اختصاص نمی‌دهند؟ مانند دکترها که یک روز با تجهیزات کامل به روستاها می‌روند جهت کمک به بیماران محروم. اینجا هم به همین ترتیب یک زمان را مختص به راهنمایی و مشاوره برای ساخت به مردم بدهند که خود ساخته‌هایشان را با شکل بهتر و با ساختار بهتری بسازند. این افراد منابع زیادی دارند اما قدرت تجهیز ندارند در مناطق جنوب شهر ایران برای استفاده از یک لیوان آب خوردن ابتدا باید تانکر بخرند، بسازند و لوله کشی انجام دهند تا بتوانند در طول روز ۲ الی ۴ ساعت آب بهداشتی داشته باشند با هزینه بسیار گزاف‌تر، این آب بسیار گران‌تر از آبی است که ما از لوله کشی شهری استفاده می‌کنیم در انتها ما به آنها غیرقانونی می‌گوییم. این نشان می‌دهد ما قدرت بسیج کردن این منابع را نداریم؛ نحوه نگاه بانکی ما غلط است زیرا که این افراد بار سنگینی را از دوش دولت برداشتند. همین افراد با یک میلیون تومان شغل تولید می‌کنند آنها با حضور در دوره‌های فنی حرفه‌ای، کار و دانش و... می‌توانند به اشتغال پردازند. چرا فکر می‌کنیم زیر پوسته «این» محلات شرایط ناپاکی هست و زیر پوسته «آن» محلات پاک است؟

آقای دکتر آخوندی گفتند: سازمان اجتماعی را فکر کنید در شهرسازی، به شهروند سازی فکر کنید به حکمروایی فکر کنید.

■ نمونه‌هایی از آفریقا

۱. عنوان مقاله: در ایران فقر مسکن بیشتر از فقر شهری است، مظفر صرافی

آدم‌هایی در گوشه کنار شهر هستند که به اصطلاح به آنها حاشیه‌نشین می‌گویند بلکه آنها در بطن شهر هستند این افراد مولد هستند و به کوچکترین حسن‌نیت با بقیه همراهند. این افراد آدم‌های متوقع، تند و برهم‌زننده هرگز نیستند؛ اما لحظه‌ای که بلدزر را احساس کنند تبدیل به افراد بسیار مهاجمی می‌شوند.

مطالعات بسیاری در این زمینه صورت پذیرفته است؛

نسل اول مرکز مطالعات و تحقیقات دانشگاه تهران در سال ۱۳۴۲-۱۳۴۳، راهبری این تیم را آقای دکتر اشرف برعهده داشتند. نسل دوم دانشگاه‌ها، دکتر کاظمی و دکتر اعتماد و ... بودند. نسل سوم آقای دکتر پیران و...

جمعیت روستایی ۲۰ میلیون نفر هستند با وجود نیاز به افزایش جمعیت این امر در روستاها محقق نمی‌شود بلکه در شهرها به وجود می‌آید. در سال ۱۳۸۵ در روستاها با رشد منفی جمعیت مواجه شدیم. استاندارد یعنی بهبود زندگی این افراد.

راه حل این فضاها نه تخریب، نه نوسازی و نه نادیده انگاشتن است.

خیلی از تصورات مانند اینکه این افراد صرفاً مهاجر هستند اشتباه می‌باشد بلکه ۶۰ درصد این افراد مهاجر هستند و ۴۰ درصد این افراد از شهرها روانه این قسمت‌ها شده‌اند. این افراد فقرای شهری هستند. رویکردها را طبقه‌بندی کردند مانند اینکه اگر رشد اقتصادی اتفاق بیافتد مشکلات حل می‌شود، خراب کردن و ...

توانمندسازی و توسعه اجتماع محور که به اختصار به آن «تام» گفته می‌شود. احتیاج به دست‌هایی است که این افراد را همراهی کند. برای توانمندسازی نیاز است که با واحد سرو کار داشته باشیم نه فرد. باید واحد را به ساختار اجتماع تبدیل کنیم تا به جای روبه‌روی با واحد با اجتماع مواجه شویم.

رویکرد توانمندسازی اجتماع محور تقویت اجتماعی است که خودشان هستند، آنها سرمایه درونی بالایی دارند اما سرمایه بیرونی اندک، دیگر اینکه دسترسی برابر فرصت‌ها و ظرفیت‌ها از طریق بازآفرینی است در بازآفرینی محتوا را ببینیم. حل این مسائل را نباید از شهروند جدا کرد. در این رویکرد اعتماد سازی اولین اصل بوده و برپایی شور و اشتیاق بین مردم و ساکنین. با افراد این محلات نباید مانند

■ هوشنگ ابتهاج:

در این سرای بی کسی، کسی به در نمی‌زند.

موش آزمایشگاهی برخورد شود که هر چند وقت یکبار عده‌ای برای مصاحبه و تهیه گزارش با دوربین و وسایل به آنجا می‌روند اما هیچ اتفاق خاصی برای این محلات رخ نمی‌دهد. باید این افراد را به اجرا دعوت نمود. در مرحله بعدی باید نهادهایی را مورد توجه قرار داد بسیج محلات، بسیج مساجد و در مرحله بهسازی اولین شعف و انگیزه می‌باشد آنها بدانند که محل زندگیشان بهتر از قبل شده است و این امر با حضور ارگان‌های مختلف و تقویت برنامه‌های هماهنگ امکان‌پذیر است و نحوی که بتوان تمام فعالیت‌ها را هم‌راستا و همسو نمود تا به ارتقای زندگی این افراد منجر شود. مشارکت در اجرای پروژه مرحله بعد می‌باشد که هیچ حقی بدون مسئولیت امکان‌پذیر نیست. هیچ چیز خطرناک‌تر این نیست که به افراد گفته شود «ما می‌خواهیم توانمندتان کنیم». زیرا آنها به اندازه کافی توانمند هستند، بهترین روش این است که گفته شود ما آمده‌ایم اینجا تا با هم کار کنیم از طریق مشارکت ارتقا در زیست‌پذیری و یکپارچگی در شهر ایجاد می‌شود.

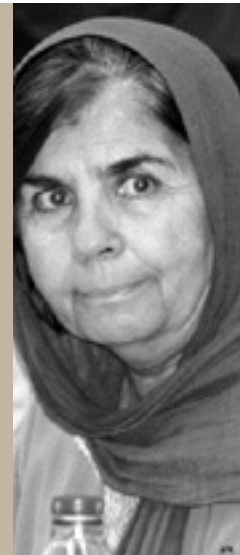
هشدار: اگر شهرها با فقر برخورد سازنده نکنند، فقر برخورد ویرانگری با شهرها می‌کند. (رئیس سابق بانک مرکزی)

اگر در مرحله بازسازی قرار گرفتیم نیاز نیست از الگوی محلات اعیان شهر نمونه‌برداری شود باید از الگوی اصلاحی و هویت‌بخشی استفاده شود، یعنی از الگوهای جدید بهره برد زیرا یک سوم از شهر مورد بحث می‌باشد. الگوی توسعه به شیوه دیگر تنها راه بقای بشر است پایداری تنها به این نیست که مانند اروپا و سوئیس زندگی کنیم پایداری یعنی اینکه این افراد سرمایه اجتماعی و آمادگی یک شهر کم‌کربن، کم‌آب و ... را دارند به خاطر اینکه ۸۰ درصد رفت و آمدها با وسایل نقلیه عمومی بوده و آلودگی کمتری نسبت به سایرین تولید می‌کنند این فضاها باید الگوی شهر ایرانی اسلامی را داشته باشند.

شعار وزیر مسکن که بسیار درست و مناسب می‌باشد این است که دولت تأمین‌کننده بس است؛ دولت تسهیل‌گر. شهروند متوقع دیگر بس است؛ شهروند

پرسش گر. باید این حق را داد اگر حق را دادند تعریف مناسبی از حکمروایی می باشد. یعنی تصمیم گیری عمومی با منابع عمومی با شرکای متفاوت. شرکایی هستند که بخش خصوصی است، جامعه مدنی و بخش دولتی. فضای عمومی متعلق به همه است با هم اندیشی این سه گروه منابع به بهترین شکل ممکن بسیج و استفاده می شود وقتی با هم باشند ظرفیت سازی اتفاق می افتد وقتی با هم باشند شهروندی از آن شهر می شوند. سرمایه هایی که به وجود آورنده توسعه هستند مانند سرمایه های طبیعی، هوشمندی، انسانی، اجتماعی، فرهنگی و... را این افراد دارا هستند.

نقد و بررسی

دکتر اعتماد:

در کشور برزیل ۴۰ درصد از این افراد در این گونه از سکونتگاه‌ها (غیر رسمی) زندگی می‌کنند این افراد برای گرفتن وام و دیگر امکانات نیاز به آدرس دارند چه اهمیت و اعتباری می‌تواند یک آدرس و مسکن برای این گونه افراد داشته باشد؟ یک آدرس می‌تواند زندگی این افراد را دگرگون سازد.

تجارب شهر ساوه نشان داد که آنها فقط مهاجران روستایی نیستند و سازمان ملل در این زمینه کار کرده است ۱۶ تا از سکونتگاه‌های غیر رسمی مراجعه شده و طی پرسشنامه متوجه شدیم ۶۰ درصد از سمت مرکز شهر ساوه به خاطر طرح تفصیلی که نمی‌توانستند در مرکز شهر خانه بسازند به این قبیله سکونتگاه‌ها رانده شدند. تجربه زینیه را اشاره کنیم یک کلاس کوچک کیف سازی برای بانوان گذاشتند و با استقبال زیادی مواجه شد چند نفر برای آموزش آمدند و آموخته‌های خود را به دیگران یاد دادند در انتها یک نمایشگاه افتتاح شد و با استقبال خوبی روبه‌رو شدند. تجربه رباط کریم را اشاره کنیم استقبال مردم از ۱۸ تا زمین ۳۰ الی ۴۰ متری برای امر جمع بود که سرمایه‌گذار آمد و ساخته شد. با یک سازماندهی و یک برنامه‌ریزی ساده می‌توان از توانمندی این افراد استفاده کرد.

دکتر علاالدینی:

توجه به دو نکته مهم می‌باشد: ساختارهای کلان که مانع هستند، اما برخی از این موانع قابل تبدیل است ساختارهای کلانی توان تولید شغل‌های متنوع در شهرها را ندارند. که برخی از این مباحث اقتصاد کلان کشور محسوب می‌شوند. مسأله زمین و مسکن و بورس‌بازی در مستقلات مقداری به حوزه مورد بحث ما ارتباط دارد و قابل کنترل نیز هست. مالیات تأثیر مستقیم بر روند بورس بازی‌ها دارد. مکان جغرافیایی فقر در ایران مشخص است روستاها و سکونتگاه‌های نا به سامان. از این مکان‌یابی می‌توان برای پرداخت یارانه نقدی استفاده کرد تا این یارانه به شخصی برسد که مستحق دریافت آن می‌باشد. تأکید بر روی برنامه‌های جماعت محور؛ چرا که خیلی از افراد نام برده روستایی و اسکان نا به سامان افراد بسیار توانمندی هستند بیشتر این افراد تحصیل کرده هستند و می‌توان از پتانسیل آنها بهره‌مند شد و می‌توان از آنها قهرمان ساخت.

دکتر رفیعیان:

ظرفیت سازی در من ایجاد شده است به خاطر دانشی که در تهیه ۳ پابلوت پایه کشور کسب نمودم. در خواست پی گیری سلسله نشست ها به دور از احساسات و با آمار و ارقام آنچه در گذشته اتفاق افتاده است را داریم. تا بتوان به نقد و بررسی آن پرداخت. چیزی که بیشتر از همه خلاء آن احساس می شود نیاز به یک سری برنامه بومی در ایران است ورود ادبیات مناسب در فرهنگ خودمان برای حذف استفاده از فرهنگ لغات سایر کشور ها را مد نظر قرار دهیم. باید نظریه بومی در ایران مدون شود تا بتوانیم راه های مداخله را تبیین نماییم و استفاده از مدل های مفهومی و استفاده از عقلانیت ارتباطی را مدنظر قرار دهیم. جریان دولت در نظام ما قابل حذف شدن نیست، آیا نظام حاکمیت معلول است یا علت؟ این حاکمیت معلول یک ساختار کلان است که باید توانمند شود حاکمیت یک دیوار بتنی غیر قابل نفوذ نیست، مطالبات خواهی به عنوان یک اصل اجتماعی است اگر مطالبات خواهی نباشد حاکمیت در حد یک شعار است.

مهندس روستا:

ما نباید توقع مردم را نسبت به نهادهای حکومتی زیاد کنیم باید مردم را دخیل کنیم که این نظر من معنای حاکمیت است مردم باید با داشته های خودشان زندگی شان را مرتفع سازند. پایدارترین عنصر در فرآیند نوسازی بهسازی شهری خود مردم هستند نه مدیریت. چهار چالش شهرنشینی جهانی را می توان برشمرد؛ بحران انرژی، ضعف مالی، نزاع های خونین، جوانان و فضا های شهری. این قبیل از شکل گیری های سکونتی خودش نوعی الگوی سکونت شده است. مسئله عمده ساکنین سکونتگاه ها، بحث مشروعیت آنهاست که پذیرفته شده نیستند.

مرکز ملی تحقیقات
توسعه شهری و معماری

تجربه‌های موفق اجرایی در سکونتگاه‌های غیر رسمی خراسان رضوی و خانه محله شیراز

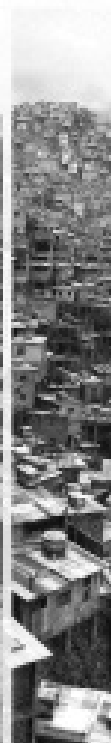
نشست دوم

سلسله نشست‌های موضوعی توانمند سازی

مجموعه اول

شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران

آدرس: محل برگزاری

تهران، پلاک ۱۱، میدان ولیعصر، طبقه ۵
شرکت عمران و بهسازی شهری ایران
(مادر تخصصی)
تلفن: ۰۲۱-۶۶۸۸۸۸۸
www.adro.org.ir

مرکز ملی تحقیقات
توسعه شهری و معماری

مرکز ملی تحقیقات
توسعه شهری و معماری

یکشنبه ۴ مرداد ماه ۱۳۹۳

ساعت ۱۴ - ۱۶

سخنرانان:

آقای افچنگی

آقای طالبان

پوستر نشست دوم

نشست دوم
تجربه‌های موفق اجرایی
در سکونتگاه‌های غیررسمی
خراسان رضوی و خانه محله
شیراز

سخنرانان: مهندس افجنگی
مهندس طالبان
مهندس نجدافی

نشست دوم

طرح تشکل‌های مردم نهاد
نمونه موردی شهر طرق

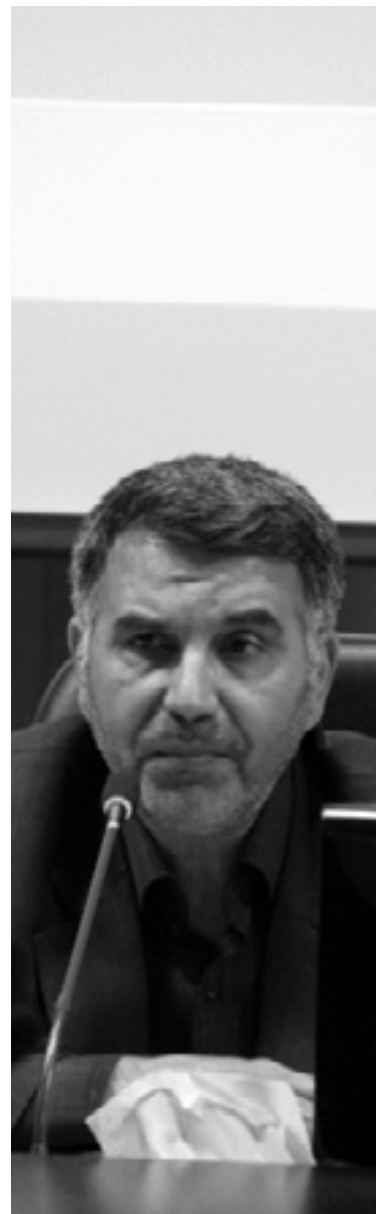
سخنران: مهندس افجنگی

رزومه سخنران:

عباس افچنگی

- فوق لیسانس برنامه ریزی شهری دانشگاه سمنان، ۱۳۸۴
- دبیر اجرایی ستاد سکونت گاه های خراسان رضوی
- مدیر ساماندهی سکونت گاه های غیررسمی خراسان

طرح تشکل‌های مردم نهاد موفق استان خراسان رضوی

نمونه موردی شهر طُرق

مقدمه

بیش از ۱۲ سال است که طرح توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی در خارج از شهر مشهد آغاز شده است. یکی از نمونه‌های موفق توانمندسازی، در شهر مشهد در قسمت جنوب شرقی شهر واقع شده است، که «طُرق» نام دارد. امروزه طرق وابسته به شهر مشهد می‌باشد ولی در گذشته بخش مستقلی بوده است و جزء سکونتگاه‌های غیررسمی خاص شهر مشهد بوده است و به عنوان هسته ۵ گانه: طرق، صاحب‌الزمان، سیدی، بهارستان، منطقه ابر (جنوب شرق خاص مشهد) است که سیستم حمل و نقل در آنجا مستقر شده است.

شروع شکل‌گیری شهر طرق از سال ۱۳۶۰ بوده است و در آغاز، هدف از ایجاد آن خدمات‌رسانی و کارهای عمرانی بود. طرق جزء بخش مرکزی بوده و ۱۴ کیلومتر از شهر مشهد فاصله دارد جمعیت آنجا حدود ۱۲ هزار نفر می‌باشد و در حاشیه جاده ابریشم قرار دارد، وجه تسمیه طرق این بوده که ورودی شهر مشهد می‌باشد و کثرت راه‌ها از شهرهای مختلف به این نقطه بارانداز اتفاق می‌افتاده است و تنها ورودی به شهر مشهد از راه طرق بوده است.

در حال حاضر ۱۵ نفر هیئت مؤسس آن هستند. ۱۱ نفر از آنها همچنان حضور دارند. قبل از انقلاب آبرسانی منطقه طرق به وسیله مدیریت محلی خانه انصاف و انجمن ده انجام می‌گرفته، بلافاصله بعد از انقلاب شورای اسلامی محلات تشکیل و شرکت تعاونی برای ارائه خدمات ارزاق بین مردم شکل گرفت و آبرسانی تحویل گرفته شد.

ستاد عمران مردمی (شاخه دفتر کشاورزی)

ضرورت بخش کشاورزی و توجه به آبرسانی از جمله مواردی است که ستاد عمران آن را فعال کرد و ۳۲۴ سهم در قالب ۱۸۰۰ هکتار آبی و ۴۰۰۰ هکتار دیمی ساماندهی می‌شود و تشکیلات شورای اسلامی به ستاد عمران تغییر نام داد.

ستاد عمران مردمی به دو گروه تقسیم می شود :

۱. ستاد عمران با شاخه کشاورزی

۲. ستاد عمران با شاخه عمرانی

ستاد عمرانی که در سال های گذشته فعال بوده، با توزیع آب؛ ۵ وظیفه اساسی را بر عهده داشته است که در ذیل به آن ها اشاره می شود.

۱. توزیع آب بین کشاورزان، زارعان و افرادی که بعد از انقلاب مالک زمین شدند.

۲. اصلاح مسیرهای انتقال آب

۳. پوشش انهار

۴. تسطیح اراضی و لوله گذاری در مزارع با همکاری و مشارکت مردم

۵. توافق با آستان قدس

نتایج حاصل از عملکرد شاخه دفتر کشاورزی

۱. ایجاد شغل؛ تمام کشاورزان در آن مقطع زمانی ساماندهی جدیدی گرفتند و تعدادی را با واگذاری زمین به کشاورزان اضافه نمودند.

۲. مانع از مهاجرت؛ شغل اکثر افراد کشاورزی است اما به علت وسعت زیاد زمین های کشاورزی و استعداد منطقه دامپروری نیز به آن افزوده شد.

۳. افزایش درآمد و بالارفتن سطح تولید؛ امروزه از جمله مناطق برجسته در بخش کشاورزی با افزایش درآمد و بالارفتن سطح تولید، به خصوص کشت گندم و جو را در منطقه طرق داریم.

۴. جلوگیری از خرد شدن اراضی

۵. واگذاری سرمایه دولت به این هسته؛ امور اراضی بعد از انقلاب، به ستاد عمران واگذار شده است که حدود ۵۰۰ هکتار مشترک با مجموعه سازمان فردوسی مشهد و بهشت رضا می باشد.

۶. دفتر کشاورزی متعهد به جذب و توزیع بهره برداری؛ امروزه دفتر کشاورزی که حدود ۳۰ سال از فعالیتش در منطقه می گذرد ۳ کار اساسی انجام می دهد، جذب تسهیلات بخش کشاورزی، تعهد در تأمین تولید و واگذاری به غله و سازمان تعاونی

روستایی و دیگر پیاده‌سازی الگوی مصرف آب
۷. بازگشت آب بهاء به دولت؛ تمامی مراحل بدون وابستگی به دستگاه‌های دولتی انجام گرفته است.

۸. از هر نوع مهاجرت به منطقه طرق جلوگیری کرده است.

۹. آبرسانی فقط برای مصرف شرب است و حتی به بخش کشاورزی هم تعلق نگرفته است.

۱۰. عقب‌نشینی معابر

۱۱. آسفالت معابر

۱۲. تصحیل حریم

۱۳. زیرساخت‌های فرهنگی، آموزشی

۱۴. در کنترل بودن آب به منزله جلوگیری از ساخت و ساز بی‌رویه توسط مردم و مهاجران

۱۵. معوضه حق آب سد طرق با پساب جمع‌آوری شده از سطح مشهد

۱۶. کلرانیزه کردن آب شرب طرق

۱۷. صدور پروانه ساخت و ساز برای واحد ساختمان

بودجه محقق شدن این موارد از ۳ منبع زیر تأمین می‌شود:

■ محل آبرسانی و درآمدهای حاصل از آن

■ آب کشاورزی

■ مشارکت مردمی

از سال ۱۳۷۸ کمک بسیار اندکی از طرف دولت برای این اقدامات شده است و عمده بودجه منابع از موارد ذکر شده تأمین گردیده است.

وظایف ستاد عمران را در ۳ بخش دیگر می‌توان اعلام کرد:

۱. توافق با دستگاه‌های دولتی در رابطه با بحث گاز و مخابرات

۲. قبول تعهدات توسط ستاد عمران

۳. اجرای تعهدات مردم

ستاد عمران در بخش‌های زیر بسیار موفق بوده است:

۱. جلوگیری از توسعه بی‌رویه شهر؛ باتوجه به در اختیار بودن آب شهر و جلوگیری از مهاجرت به بیرون
۲. زیرساخت‌ها
۳. احداث آزمایشگاه برای دروس (فیزیک و شیمی) در ۲ دبیرستان دخترانه و پسرانه

اولویت‌های ستاد عمران مردمی

اولویت‌های ستاد عمران مردمی را به ۴ دهه می‌توان تقسیم کرد:

- **دهه ۶۰:** ارائه خدمات توزیعی و معرفی حمایتی مانند شرکت‌های تعاونی توزیع کود
- **دهه ۷۰:** ارائه خدمات حمایتی کشاورزی و تولیدی؛ بیشترین تولیدات کشاورزی در این دهه صورت گرفته است و حداکثر بهره‌وری از زمین‌های کشاورزی، مکانیزه کردن کشاورزی و ... در این دهه صورت گرفته است.
- **دهه ۸۰:** ارائه خدمات زیرساختی فرهنگی، ورزشی، آموزشی در سال ۱۳۸۲ با کمک ۵۰ میلیونی به بحث ورزشی (احداث سالن‌های ورزشی برای کنترل بزه در بین جوانان)
- **دهه ۹۰:** ارائه خدمات توسعه کالبدی و برنامه‌ریزی برای اشتغال ساکنان و گروه‌های آماده به کار

اصول مشترک اعضای اصلی ستاد عمران در ۳ دهه گذشته

۱. کار با مردم برای مردم
۲. شناخت نیازهای مشترک عامه برای پرداختن به آن بدین معنی که همه مردم از خدمات بهره‌مند شوند.
۳. وحدت رویه در برنامه‌های تعریف شده.
۴. اطلاع‌رسانی مستمر به مردم و درخواست مشارکت و همکاری همه مردم.
۵. جذب کمک‌ها و منابع از همه کسانی که به طرق وابستگی دارند.

۶. سعی در ارائه خدمات ممکن و بدون توقع برای مردم.
۷. استفاده حداکثری از ظرفیت‌های مردمی در انجام برنامه‌های مورد توافق با مردم
- دلایل حمایت‌های مردمی را در طی ۱۲ سال
۱. مردمی بودن هسته اولیه؛ هنوز حالت‌های هسته اولیه ستاد عمران تغییر نکرده است.
۲. دسترسی آسان به مسئولین ستاد؛ هر زمان که مردم طرق اراده کنند به مسئولین دسترسی دارند.
۳. کم هزینه بودن ستاد و تشکیلات؛ چیزی به عنوان هزینه جاری در ستاد معنا و مفهومی ندارد.
۴. تبدیل سریع موضوع به یک کار؛ به محض اینکه برای انجام یک کار تصمیم می‌گیرند اقدام به اجرا می‌نمایند.
۵. انتفاع مردم از برنامه‌های حاصله؛ ۷۰ درصد از برنامه‌های اجرایی در طرق کوتاه مدت است بین ۱ تا حداکثر ۲ سال.
۶. دلسوز بودن و فعال بودن نسبت به برنامه؛ هر شخص مسئول یک کار است (هئیت موسس).
۷. مشارکت اهالی و مردم.
- دلایل موفقیت این تجربه از پایدار بودن
۱. کوچک بودن بدنه مدیریت
۲. کوچک بودن محدوده خدماتی؛ کوچک بودن طرق خیلی از ارزش‌ها را پیاده می‌کند یک مدل بومی و قابل بومی شدن و الگو شدن در کشور است.
۳. نظارت و ارتباط مردم به ستاد عمران
۴. استمرار خدمات
۵. پیش قدم بودن اعضا ستاد در تأمین زمین و منابع؛ ۶۰ درصد از زمین‌ها در ستاد عمران از خود اعضا یا توسط اعضا از دیگران تهیه می‌شود.
۶. توجه به ارزش‌های اعتقادی مذهبی (خدمات صادقانه و بدون توقع، موقعیت سیاسی و اجتماعی) اهالی طرق به شدت مذهبی هستند و در بسیاری از مراسم مردم پای کار

ستاد می‌آیند و در آن‌جا هزینه می‌کنند و مشارکت شکل می‌گیرد و طرح‌ها تصویب و به اجرا گذاشته می‌شود.

مبنای ارتباط با دولت

۱. درخواست حمایت و هدایت

۲. ابلاغ مدیریت آبرسانی طرق توسط فرمانداری

۳. استفاده از مشاوره، دولت منهای اعتبارات دولتی

۴. احداث واحدهای عمرانی توسط ستاد عمران و تحویل به دولت برای فعالیت مانند مدارس

۵. تایید کارهای عمرانی و ضرورت نیاز و تایید طرح توسط دستگاه‌های دولتی

وظیفه ستاد عمران در تأمین خدمات شهری

وظیفه اولیه ستاد عمران تحت پوشش قرار دادن کلیه مردم در خدمات و عمران و فرهنگ می‌باشد؛ جمع‌آوری زباله در این منطقه خیلی وسیع‌تر از شهر مشهد بوده است در سال ۱۳۸۰ جمع‌آوری زباله فقط ۴ میلیون هزینه داشته و امروز که شهرداری سعی کرده این مسئولیت را قبول کند.

امروز ستاد عمران

امروزه ستاد عمران برای ۳ کار خیلی جدی هستند:

۱. برنامه‌ریزی برای آینده

۲. قبول مسئولیت از جانب دستگاه‌های دولتی

۳. تأمین منابع برای آینده طرق که این منابع فراتر از منابع فعلی است که استفاده از درآمد آبرسانی (پساب) سرمایه‌گذاری برای کارگاه‌های تولیدی این منطقه که با جهاد کشاورزی و صنعت و معدن توافق شده تا در آن منطقه یک شهرک صنعتی احداث شود که ضمن سرمایه‌گذاری از منابع انسانی استفاده شود. مجموعه ورزشی تین منطقه بعد از آستان قدس و دانشگاه فردوسی مجهزترین و بزرگترین مجموعه ورزشی و تفریحی شهر مشهد است. پیشنهاد امروز ستاد عمران تشکیل یک مجتمع

فنی حرفه ای به لحاظ این که سرشماری نشان داده ۴۰۰ نفر حضور دارند که اگر یک مجتمع فنی و حرفه ای در طرق تأسیس گردد به عنوان کارآموز فعال شوند و بتوانند در بحث اشتغال خود کفا باشند طرق در شهر مشهد الگویی است موفق و پایدار و الگویی است ماندگار و آن چیزی که در ستاد سکونتگاه های غیر رسمی در مشهد داریم افتخار ماست.

نشست دوم

توانمندسازی سکونت گاه‌های غیررسمی در استان فارس

سخنران: مهندس طالبان

رزومه سخنران:

محمد رضا طالبان

- لیسانس عمران ۱۳۷۳
- رئیس اداره بافت فرسوده اداره راه و شهرسازی استان فارس
- نایب رئیس شورای اسلامی شهر شیراز

بررسی نقش عملکرد خانه‌های محله در شیراز

از سال ۱۳۸۶ توانمندسازی با تکیه بر خانه‌های محله در شیراز آغاز شد. در این فرآیند ۳ محله سهل آباد، مهدی آباد و سعدی به عنوان پایلوت انتخاب و فعالیت در این محلات آغاز شد. با تلاش‌های مضاعف خانه محله و هیئت امنای محله شکل گرفته و به تدریج شهرداران محلات در این رویکرد ایفای نقش کردند و امروزه ۷ محله شهر شیراز در حال توانمندسازی با این رویکرد نوین است.

در این بخش به معرفی فرآیند توانمندسازی در شیراز با رویکرد تأسیس خانه محله، ارائه مجموعه اقدامات اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در راستای اجرای طرح توانمندسازی، تجزیه و تحلیل عملکرد خانه‌های محله و اقدامات و تدوین الگوی توانمندسازی در محلات شیراز ارائه می‌شود.

در شهر شیراز برای جذب دستگاه‌های دولتی، توانمندسازی خیلی به صورت کالبدی اجرا نشد و بیشتر اقدامات اجتماعی و اقتصادی صورت گرفته است. شهر شیراز دارای جاذبه‌های بالای گردشگری و شغل غالب کشاورزی است، که به دلیل خشکسالی دچار چالش شدند و در اطراف شهر بدون حضور مدیریت شهری سکونتگاه‌هایی را شکل دادند، آنچه مسلم است فرهنگ میزبان باید بر فرهنگ مهمان غالب باشد و باید به تدبیری اندیشید تا افراد تازه وارد، تبدیل به شهروند شوند و در مرحله بعدی فرآیند نوسازی را دنبال کنند.

طرح‌های توانمندسازی در شیراز

طرح توانمندسازی شهر شیراز در سال ۱۳۸۷، مردادشت ۱۳۹۱ و کازرون اخیراً در دست اقدام قرار گرفته است. ۱۰ محله با نام‌های سعدی، سهل آباد، کنس بس، شیخ علی چوپان، دهپاله، گوشیری، کوشک میدان، دباغی، پایکتا، گودگلکوب به عنوان هدف ۱ تا ۱۰ مشخص شده است.

محله سهل آباد و مهدی آباد از سال ۱۳۸۸ در دستور کار قرار دارد و بر اساس طرح ۹۱، ۴ محله، دهپاله، شیخ علی چوپان، کوشک میدان و شهرک بهار مصوبه استانی

داشته و در سال ۹۲ با تغییر دولت مداخله چندانی صورت نگرفت، فاز سوم اجرای محله گودشیری، دباغی، گلکوب می‌باشد.

فرآیند اقدامات توانمندسازی

اولین قدم در ۳ محله سهل آباد، سعدی و مهدی آباد برقراری ارتباط با دستگاه‌های اجرایی بود، همزمان با این راهبرد، به دلیل آسیب‌های اجتماعی زیادی که در این محلات وجود داشت یک سری خدمات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی نیز ارائه شد، در همین حین از طریق بررسی‌هایی که توسط مشاور با مردم صورت گرفته بود نیازهایی از دورن مردم بررسی و یک سری پروژه‌های محرک توسعه برای محلات برنامه‌ریزی شده ولی نیاز به سازوکاری بود که برای آنها اندیشیده شود که بتوان به ساکنان این سکونتگاه‌ها نقشی را اعطا و در قبال این نقش مسئولیتی از آنها گرفته شود.

مجموعه اقدامات توانمندسازی در شیراز	
انتخاب محله‌های پایلوت سهل آباد، مهدی آباد، سعدی	۱. برنامه‌ریزی جهت اجرای اقدامات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ۲. تشکیل هیئت امنای محله ۳. شناخت و اولویت‌بندی محله از زبان مردم ۴. برنامه‌ریزی جهت اجرای اقدامات کالبدی و پروژه‌های محرک توسعه
رابطه مستمر با دستگاه‌های اجرایی	۱. تنظیم ارتباط مستحکم با شهرداری و مردم ۲. تدوین نقش و جایگاه هریک از ارگان‌های خدمات‌رسان
خدمات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی	۱. برگزاری دوره‌های آموزشی فرهنگی برپایی جشنواره‌های همگانی جهت ایجاد نقش‌پذیری اجتماعی در میان ساکنان ۳. برگزاری دوره‌های حرفه‌آموزی برای بانوان و آقایان ارائه خدمات بهداشتی، درمان، مشاوره‌های روانشناسی و خانواده
اجرای پروژه‌های توسعه محرک	۱. ساخت خانه محله به عنوان نهاد اجتماعی ۲. ساخت و تکمیل ورزشگاه، ساخت مدرسه راهنمایی ۳. زیرسازی و آسفالت معابر تأمین روشنایی معابر و پیاده‌رو سازی

دلایل تأسیس خانه محله به عنوان نهاد اجتماعی

دلایل انتخاب نام «خانه» به عنوان مأمن ساکنان محله و عامل هویت بخش و وحدت بخش به ساکنان است و هرکس در خانه خود آرامش دارد لذا محله نیز در این خانه آرامش داشته باشد.

۱. لزوم اجرای پروژه‌های محرک توسعه در اولین گام
۲. پیشنهاد مشاور طرح مبنی بر ساخت نهاد اجتماعی
۳. لزوم تدوین سازوکار نقش‌پذیری اجتماعی ساکنان
۴. لزوم ایجاد هویت مکان و حس تعلق به محله
۵. لزوم ایجاد حلقه ارتباط بین مردم و دستگاه‌های اجرایی

ارکان اقدامات توانمندسازی

رویکرد و ارکان اصلی که به آن توجه خاصی شده است ایجاد ظرفیت در دستگاه‌های اجرایی و اعتمادسازی در میان ساکنان که در نهایت به ارتقاء کیفیت زندگی منجر می‌گردد.

از طریق تشکیل هیئت امناء و اعضای اصلی هیئت امناء محلات که شامل: شهردار منطقه، معاونت فنی شهرداری، نماینده معاونت فرهنگی هنری شهرداری نماینده فرهنگی هنری شهرداری، نماینده سازمان احیاء و نوسازی بافت فرسوده شهرداری، یک نفر از شورایاران محله، روحانی محله و یک نفر از معتمدین محله، نماینده معاونت اجتماعی نیروی انتظامی، نماینده شرکت عمران و مسکن‌سازان (دبیرخانه) می‌باشند. به مرور زمان اعضای دیگری شامل کمیته امداد امام‌خیمینی، سازمان فنی و حرفه‌ای، اداره آموزش و پرورش، سازمان بهزیستی و پایگاه خدمات اجتماعی بهزیستی اعضای هیئت امناء پیوستند.

وظایف هیئت امناء

شناخت نقاط قوت و ضعف موجود در محله	تدوین راهکارهای بنیادین	پیگیری اجرای راهکارهای تحقق طرح	جلب مشارکت مردمی و پیشبرد اهداف
------------------------------------	-------------------------	---------------------------------	---------------------------------

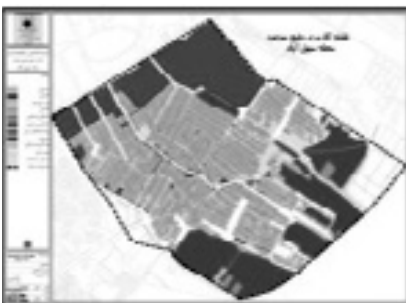
تشکیل منظم جلسات هیئت امنای محلات در خانه‌های محله

یکی از راهبردهای موفق و مؤثر در توانمندسازی، تشکیل منظم جلسات از ۴ سال گذشته و هر دو هفته یکبار در خانه‌های محلات، مسجد و حسینیه است، مسئولین در این جلسات با مردم محله هم‌اندیشی، تصمیم‌گیری و پیگیری می‌کنند و این عمل باعث پیدایش فرآیند مدیریت یکپارچه شهری می‌شود.

ردیف	نام محله	تعداد نفرات در جلسات				تعداد جلسات	تعداد جلسات برگزار شده
		مجلسات برگزار شده	مجلسات برگزار نشده	مجلسات برگزار شده	مجلسات برگزار نشده		
۱	محله سید علی	۱۰	۰	۱۰	۰	۱۰	۱۰
۲	محله آیدین	۱۰	۰	۱۰	۰	۱۰	۱۰
۳	محله علی‌آباد	۱۰	۰	۱۰	۰	۱۰	۱۰
۴	محله آیدین	۱۰	۰	۱۰	۰	۱۰	۱۰
۵	محله سید علی	۱۰	۰	۱۰	۰	۱۰	۱۰
۶	محله سید علی	۱۰	۰	۱۰	۰	۱۰	۱۰
۷	محله سید علی	۱۰	۰	۱۰	۰	۱۰	۱۰
۸	محله سید علی	۱۰	۰	۱۰	۰	۱۰	۱۰
۹	محله سید علی	۱۰	۰	۱۰	۰	۱۰	۱۰

معرفی محلات پایلوت

■ محله سهل آباد: شهرداری منطقه ۷
جمعیت: ۲۰۰۰۰ نفر
مساحت محله: ۱۵۶ هکتار

■ محله سعدی: شهرداری منطقه ۳
جمعیت: ۵۲۵۰۵ نفر
مساحت محله: ۳۷۳ هکتار

■ محله مهدی آباد: شهرداری منطقه ۹
جمعیت: ۱۹۳۰۹ نفر
مساحت محله: ۱۲۸ هکتار

اقدامات اجتماعی - فرهنگی و درمانی - بهداشتی

همانگونه که اشاره شد توانمندسازی در شیراز از جنس اقدامات اجتماعی و فرهنگی است و در ابتدا یک شور و هیجان و همین‌طور یک روزنه امید در مردم محلات به وجود آورد، این اقدامات در نهایت باعث آموزش یک فرهنگ می‌شود. ارگان‌های فعال در زمینه اقدامات فرهنگی و اجتماعی، شرکت عمرتن و مسکن‌سازان فارس، سازمان بهزیستی استان فارس، معاونت اجتماعی نیروی انتظامی فارس، دانشکده علوم پزشکی شیراز و مرکز بهداشت شیراز، شهرداری مناطق و معاونت فرهنگی اجتماعی شهرداری شیراز را می‌توان نام برد.

آموزش ساکنان محلات هدف توسط کارشناسان دبیرخانه ستاد استانی

- آموزش به ساکنان محلات مورد بحث در ۳ قالب برنامه‌ریزی و اجرا گردیده است:
 ۱. اطلاع‌رسانی و معرفی خانه محله در جلسات گروهی و انجمن‌های اجتماعی موجود در محله
 ۲. تشکیل جلسات مردمی، بررسی و اولویت‌بندی مسائل و مشکلات محله
 ۳. آموزش چهره‌به‌چهره در قالب تهیه پرسشنامه‌های نیازسنجی و مهارت‌سنجی در محله

اقدامات سازمان بهزیستی شیراز

۱. استقرار مشاورین ۱۲۳ خانه محله با ۲۵۲۰۰۰ نفر ساعت آموزش
۲. استقرار پایگاه خدمات اجتماعی خانه محلات با هدف ارزیابی مشکلات اجتماعی، فرهنگی ساکنان و اقدام در راستای برطرف کردن مشکلات
۳. برپایی جشنواره‌های نقاشی، پرواز بادبادک و ...
۴. برگزاری دوره‌های مشاوره فردی و گروهی
۵. برگزاری دوره‌های آموزشی با موضوع: مهارت‌های زندگی، مشاور خانواده، پرخاشگری در نوجوانان و جوانان
۶. استقرار اورژانس اجتماعی در خانه محله
۷. برپایی همایش‌های راهکارهای مقابله با اعتیاد

اقدامات معاونت اجتماعی نیروی انتظامی فارس

۱. برگزاری دوره‌های آموزش پیشگیری از مصرف مواد مخدر برای دانش‌آموزان، اولیاء دانش‌آموزان و دیگر ساکنان محله
۲. تربیت مربی جهت آموزش آسیب‌های اجتماعی و استفاده در سطح محلات و صدور کارت مربی‌گری، ارائه مشاوره به صورت حضوری و تلفنی، حضور در مدارس محلات جهت آموزش
۳. ارائه مشاوره به ساکنان در خانه محلات در خصوص بهداشت روان و ارتقاء سطح سلامت روان در خانواده و پیشگیری از اعتیاد
۴. تسهیل در امور مربوط به پاکسازی محیط از مجرمین و تأمین امنیت در محلات
۵. برگزاری دوره‌های آموزش و پیشگیری از اعتیاد برای جوانان و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در فضای سایبری برای خانواده

اقدامات دانشگاه علوم پزشکی و مرکز بهداشت شهدای والفجر شیراز

۱. برگزاری کلاس‌های بهداشت فردی در خانه محله و مدارس محله
۲. برگزاری دوره‌های آموزش و مشاوره بهداشت روحی و جسمی سالمندان در خانه محله
۳. استقرار کارشناس بهداشت جهت برگزاری دوره‌های آموزش بهداشت و روان در خانه محله
۴. اختصاص یک یونیت دندانپزشکی در خانه محله مهدی آباد
۵. اعزام پزشک به خانه محله جهت ویزیت رایگان اهالی
۶. برگزاری دوره‌های آموزشی بهداشت خانواده
۷. برگزاری دوره‌های آموزش پیشگیری از بیماری‌های واگیردار در خانه محله
۸. اجرای طرح غربالگری بیماری‌های قلبی عروقی در خانه محله

اقدامات اجتماعی و فرهنگی شهرداری

۱. برگزاری دوره‌های آموزش احکام و تفسیر و قرائت قرآن کریم
۲. تأمین وسایل ایاب و ذهاب جهت برگزاری مراسم همگانی در محله
۳. تشکیل انجمن‌های جوانان، ورزش و بانوان در محله و ارتباط با رابطین هریک از انجمن‌ها در محله
۴. تجهیز یک اتاق از مدرسه ۹ کلاسِ سهل آباد برای دوره‌های گروه درمانی

اقدامات معاونت فرهنگی شهرداری شیراز

۱. مشاوره گروهی و انفرادی با شرکت ۲۰۰۰ نفر و ۲۱۶۰۰۰ نفر ساعت آموزش در کلاس‌های مشاوره
۲. اجرای طرح خانه تکانی محله در پایان اسفندماه
۳. برگزاری تورهای گردشگری در سطح شیراز
۴. تهیه بلیط‌های سینما برای ساکنان محلات هدف
۵. برگزاری برنامه‌های ورزشی همگانی با هدف ارائه آموزش‌های شهروندی
۶. برگزاری دوره‌های آموزش فرهنگ ترافیکی، دفع پسمان و پرورش گیاهان آپارتمانی، محیط زیست و زلزله
۷. برپایی تئاترهای آموزش شهروندی در محلات و مدارس
۸. ارسال محصولات فرهنگی به خانه محلات
۹. ارائه مشاور در زمینه‌های مهارت زندگی (ارتباط زوجین، شیوه همسرمداری، فرزند پروری و ...)

اقدامات اقتصادی و حرفه‌آموزی

- از ارگان‌های فعال در زمینه اقدامات اقتصادی میتوان از سازمان‌های زیر یاد کرد:
- اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان فارس
 - کمیته امداد امام خمینی شهرستان شیراز
 - اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی
 - سازمان میادین و ساماندهی مشاغل شهرداری شیراز
- از ارگان‌های فعال در زمینه اقدامات کالبدی و عمرانی میتوان از سازمان‌های زیر یاد کرد:
- شهرداری شیراز و شهرداری مناطق
 - عمران و مسکن سازان فارس به نیابت از شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران

اقدامات کالبدی و زیرساختی

از ارگان‌های فعال در زمینه اقدامات کالبدی و عمرانی می‌توان از سازمان‌های زیر یاد کرد:

■ شهرداری شیراز و شهرداری مناطق

■ عمران و مسکن سازان فارس به نیابت از شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری

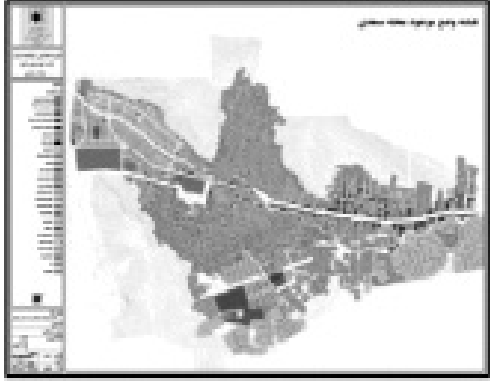
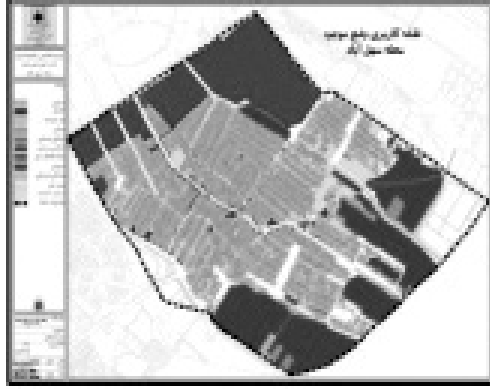
ایران

تجزیه و تحلیل اقدامات توانمندسازی

ارزیابی میزان تحقق‌پذیری اهداف ساخت خانه محله

خانه محله سهل آباد	موفق‌ترین نمونه براساس میزان استقبال ساکنان و تنوع فعالیت‌ها
<p>۱. مکان‌یابی مناسب خانه‌محله</p> <p>همکاری شهرداری منطقه با خانه محله</p> <p>۳. تشکیل نهاد توانمندسازی در شهرداری</p> <p>۴. انتخاب نیروی بومی و متخصص به عنوان مدیر خانه محله</p>	دلایل موفقیت‌آمیز بودن طرح

در این نشست خانم نجداقی، به بیان اقدامات توانمندسازی شهر شیراز، ساخت خانه محله به عنوان یک نهاد اجتماعی، رابطه دستگاه های دولتی با خانه محله و دلایل موفقیت آمیز بودن تجربه خانه محله در شیراز پرداخت.

نقد و بررسی

مهندس مصطفایی:

خانه محله قرار نیست در هر شهری ساخته شود، دلیلی ندارد هر جا هیئت امناء باشد یا نهاد مردمی شکل بگیرد نیاز به خانه محله باشد. پایدار بودن و طرز صحیح پیاده کردن این اهداف اهمیت دارد. تنها نهاد پایدار نهاد مردمی است. نگاه دولتی داشتن خیلی درست نیست هم در ستاد عمران و هم در خانه‌های محله یک سری مشکلات هست.

طرق نشان داد بدون کمک‌های دولتی می‌تواند موفق باشد انسجام و یکپارچگی این فعالیت‌ها بسیار مهم می‌باشد. ستاد عمران مردمی به خوبی توانسته خود را با دستگاه‌ها هم راستا کند خانه‌های محله نقش تسهیل‌گری و مشاوره را به خوبی انجام داده است. نقش خانه محله را نباید با ستاد شهرستان اشتباه گرفت اعضای هیئت امناء می‌توانند به ستاد شهرستان بروند اما هر کدام کارایی خاص خود را دارند.

خانه محله بیشتر خانه دستگاه‌ها شده تا اینکه خانه مردم باشد. دسترسی همه مردم باید به این خانه‌های محله به راحتی انجام شود.

دکتر فهیمی:

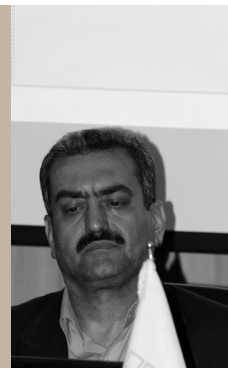
تفکر خانه محله یک نیاز بود. معاون استانداری استان فارس گفتند با ۸ میلیارد تومان می‌توان این پروژه‌های توانمندسازی محلات را انجام داد.

این نهاد اجتماعی در ایران جدید بود. در آسیای جنوب شرقی مثل هندوستان از قبل این پروژه‌ها فعال بوده است. یک طرحی را با عنوان کنسول محله آغاز کردیم کنسول یا نهاد اجتماعی محله به این علت انتخاب شد که اگر خانه محوری یا مکان محوری به آن تعلق می‌گرفت، آن حس نهاد اجتماعی بودن را از دست می‌داد.

این نهاد نباید مانند یک ارگان (مثل شهرداری) باشد که مردم به آنجا رجوع کنند، نامه‌های خود را بیاورند و خواستار انجام کار شوند. رمز موفقیت نهاد اجتماعی محله یک پروژه تکی نیست که خودش احداث شود نهاد اجتماعی محله آغاز کار است فرآیند توانمندسازی از آنجا آغاز میشود مثلاً در طرق، مسئله آب باعث جذب درآمد شد. توانمندسازی یعنی مردم برای مردم. یعنی خودشان به حل مشکلاتشان بپردازند اگر قرار باشد ما دوباره از دولت یا شهرداری بخواهیم به ما پول بدهند شهر ما را آسفالت کنند که دیگر مشکلی را حل نکردیم، نهادهای اجتماعی به هم وصل میشوند و توسط پروژه‌های پیشگام حمایت میشوند. محله سهل آباد شیراز درصد بالایی از بناهای (کارگران) ساختمانی را دارد یکی از دلایل انتخاب این محله به عنوان پایلوت همین بوده است. ساختن پارک، کتابخانه، ورزشگاه و... منابع انسانی مورد نیاز از خود محله جذب شد. در توانمندسازی باید منابع به کار گرفته شود نهاد اجتماعی آغاز توانمندسازی است. پروژه محرک توسعه باید درآمد خود را صرف همین امور کند.

دکتر شیخی:

هر دو تجربه کاملاً دشوار است حرکت به این سمت و این رویکرد بسیار مناسب و موفق است. اما باید ارزیابی صورت گیرد تا بدانیم چه اندازه موفق بودند، ساز و کار تداوم این کارها که خود مردم تجهیز و اقدام کننده باشند، چقدر است؟ با تغییر در روند سیاست‌های دولت باید مشارکت‌های مردمی را فعال سازیم و مردم نقش و جایگاه خود را داشته باشند. این مجموعه اقدامات زمان‌بر است و در زمان کوتاه نمیتوان انتظار بالایی داشت تداوم و استمرار این طرح اهمیت بالایی دارد. در توانمندسازی اجتماعی توانمندسازی زیست محیطی نیز قرار دارد هر چقدر این حرکت مردمی تر باشد، طرح موفق‌تر خواهد بود. و در جایی که داریم ریشه‌ای وارد می‌شویم مشارکت بیشتر مردم لازم است.

دکتر صرافی:

وقتی یک جمعیت نزدیک به ۱۵ میلیون نفر بدون کوچکترین کمکی از دولت و آبی گرانتر از یک لیتر آب در نیویورک شهرهایی را ایجاد می‌کنند ما نمی‌توانیم به آنها بگوییم «ما شما را توانمند کنیم» بلکه به رسمیت شناختن توانایی‌های آنها بزرگترین وظیفه‌ای است که بر عهده ما است. و نشان می‌دهد که چه وضعی در بسیج توانایی‌های مردم داریم دغدغه اصلی همه کسانی که اینجا دور هم جمع شدند «شهروندی است بیش از شهرسازی». حق در شهر را راهنمای عمل خود برای شهروندان تهی‌دستان کردیم. ۱۱ سال پیش خاک سفید را تخریب نمودند و خوشحال هستیم که این‌گونه تخریب‌ها را به عنوان حل مساله قرار می‌دهیم و دوستانی در شیراز و مشهد نشان می‌دهند که راه‌حل‌های دیگری هم هست. در آغاز راه بدون شک دارای نقصان و کاستی‌هایی هستیم و یاد گرفتیم در دید کلان، مساله فقر شهری یک مساله ساختاری است. و نمی‌خواهیم در زمانی که درگیر کارهای خورد هستیم علت‌العلل را فراموش کنیم و از سوی دیگر نمی‌خواهیم با گفتن حرف‌های کلان، رنج و سختی‌های شهروندان را نادیده بگیریم به انتظار موعودی که تمام مسایل را حل کند. خیلی از این اثرات خرد خرد خود را می‌گذارند عوامل فردی می‌تواند ساختار را دگرگون سازد. ما هر کاری بکنیم جمعیت آینده ما جمعیت شهری خواهد بود، هیچ‌گاه نمی‌توان جلوی مهاجرت را گرفت وقتی ما فقر را ظرفیت نا برابر می‌دانیم پس باید به مهاجرین فرصت برابر بدهیم تا خودشان را بالا بکشند. تغییر واژه‌ها اصل مهمی است که باید روی آن تأمل شود مثل عنوان بافت‌های فرسوده که به بافت‌های هدف عمران و بهسازی شهری ایران، تغییر کرده است. حالا ما در تجربه‌های گفته شده مجتمع‌های فقرنشین را پیدا کردیم و می‌خواهیم زندگیشان را بهتر کنیم در این راستا هم سو کردن دستگاه‌ها جزو دستاوردها است. نقش تأمین‌کنندگی دولت را برای بخشی می‌پذیریم اما نهایت اینکه اداره امور شهر دست دولت نباشد بلکه به صورت اجتماع محلی باشد و بتوانند اداره کننده اصلی باشند.

انجمن ملی مهندسان و معماران ایران
بنیان ۱۳۳۵

نخستین سوم: تجربه‌های موفق اجرایی در سکونتگاه‌های غیر رسمی همدان، کردستان و کرمانشاه

سلسله نشست‌های موضوعی
معماری و شهرسازی
توانمندسازی

یکشنبه ۱۸ فرورداد ماه ۱۳۹۳
ساعت ۱۴ - ۱۶

سخنرانان:
دکتر نقدی
دکتر ابراندوست
دکتر کلهرنیا
اعضای پنل:
مهندس احمدی
مهندس کلامی
مهندس رنجبر

آدرس: محله نوکوارو
پلاک ۳۱
معماری و شهرسازی
شرکت معماری و شهرسازی شهریار
(تلفن: ۰۲۶۳۳۳۳۳۳)
تلفن: ۰۲۶۳۳۳۳۳۳
www.aedro.org.ir

پوستر نشست سوم

نشست سوم
تجربه‌های موفق اجرایی در
سکونتگاه‌های غیررسمی همدان،
کردستان و کرمانشاه

سخنرانان: دکتر نقدی
دکتر ایران‌دوست
دکتر کلهرنیا
اعضای پنل: مهندس اسدی
مهندس کلامی
مهندس رنجبر

رزومه سخنران:

محمدعلی اسدی

- مدیر عامل شرکت عمران مسکن سازان استان همدان
- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری
- مدیریت درس‌های ساماندهی و بازسازی منطقه جولان شمالی و جنوبی همدان
- مدیریت طرح‌های مطالعاتی ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری ۱۱ شهر استان همدان
- مدیریت در اجرای پروژه‌های مصوب توانمندسازی مناطق اسکان غیر رسمی شهرهای همدان و ملایر
- عضو شورای مسکن استان همدان
- عضو هیئت مدیره سازمان بهسازی و نوسازی شهر همدان
- عضو ستاد توانمندسازی سکونتگاه‌های غیر رسمی استان همدان
- شرکت در دوره مدیریت باز زنده سازی شهری در آلمان (برلین) ژوئن ۲۰۱۲
- ارائه مقاله در دومین کنفرانس ملی بهسازی و بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری و سکونتگاه‌های غیر رسمی شیراز - ۱۳۸۹
- ارائه مقالات مختلف در خصوص ارزیابی محیطی سکونتگاه‌های غیررسمی در بافت‌های فرسوده شهری و سکونتگاه‌های غیررسمی

رزومه سخنران:

اسداله نقدی

- دانشیار جامعه شناسی توسعه و شهری
- دیپلم اقتصاد از دبیرستان امام میاندواب
- لیسانس: پژوهشگری علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد
- فوق لیسانس: جامعه شناسی دانشگاه آزاد تهران مرکز
- دکتری: جامعه شناسی دانشگاه اصفهان
- تدریس در دوره کارشناسی علوم اجتماعی دانشگاه بوعلی سینا از سال ۱۳۷۸ تاکنون
- تدریس در دوره کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه بوعلی سینا از سال ۱۳۸۲ تاکنون
- نفر اول دوره دکتری در ورودی ۱۳۷۵ دانشگاه اصفهان
- پژوهشگر برتر دانشگاه بوعلی ۱۳۹۱، ۱۳۸۱
- انتخاب مقاله حاشیه نشینی چالشی فراروی توسعه پایدار شهری فصلنامه رفاه ۱۳۸۵ شماره ۲۰
- استاد نمونه آموزشی دانشگاه در سال ۱۳۸۸ و ۱۳۹۰ و ۱۳۹۲، ۱۳۹۱

تجربه‌های موفق اجرایی در سکونتگاه‌های غیررسمی همدان

مقدمه

اولین وظیفه کنشگران توجه به کرامت انسانی و هویت بخشی به ساکنان این مناطق است. به هر شکل این افراد از اسم این مناطق آزرده خاطر هستند شاید به رغم گفته‌های مدیریت شهری در این مناطق نخبگانی هستند که مغفول ماندند و باید مد نظر مسئولین باشد. بحث زمینه سازی برای ارائه خدمات پایه و زیربنایی شهری و مشارکت همه جانبه ساکنان که رمز موفقیت این مناطق است. بستر سازی مناسب جهت استفاده از امکانات شهری به همراه مشارکت همه جانبه ساکنان این سکونتگاه‌ها در تصمیم گیری‌ها، اقدامات محلی، ارتقای سطح فرهنگ و آگاهی‌های اقتصادی و اجتماعی ساکنان و همچنین بهسازی و تأمین زیرساخت‌ها به منظور کاهش فاصله کالبدی از پیکره اصلی شهر می‌باشد.

در سال ۱۳۸۴ با تأکید مقام معظم رهبری در طی سفر ایشان به شهر همدان مسأله رفع محرومیت در برنامه کار مدیریت شهری قرار گرفت و با انتخاب مشاور قابل در این مورد طرح تهیه و ۵۹۵ هکتار از مناطق ۹ گانه مورد مطالعه بر اساس اولویت انتخاب شدند بعد از انتخاب این محلات و تصویب طرح و معرفی حدود ۳۵۰ پروژه زیرساختی، کالبدی، اجتماعی و اقتصادی باید یک مسیر برنامه ریزی را پیگیری می کردیم در این میان شرکت‌های عمران و مسکن سازان کشور به دستور وزیر وقت به عنوان پیگیر امور دبیرخانه ستاد توانمندسازی انتخاب شدند و عمران و مسکن همدان شروع به فعالیت کرد.

گام اول شناسایی و تعیین راهبردها

محلات حاشیه ای شهر همدان که جزء محلات هدف قرار گرفتند ۵ محله به نام‌های منوچهری، مزدقیه، خضر، حصار، شهرک ولیعصر به وسعت ۵۹۵ هکتار و در ملایر به وسعت ۶۵ هکتار بحث آغاز شد. حدود یک پنجم جمعیت شهری، شهر همدان سکونتگاه غیر رسمی و ۱۱ درصد از مساحت کل شهر را این ۵ منطقه به خود اختصاص داده‌اند. در شهر ملایر دو منطقه به نام‌های شمس آباد و سرجو می‌باشد.

■ مناطق مصوب توانمندسازی

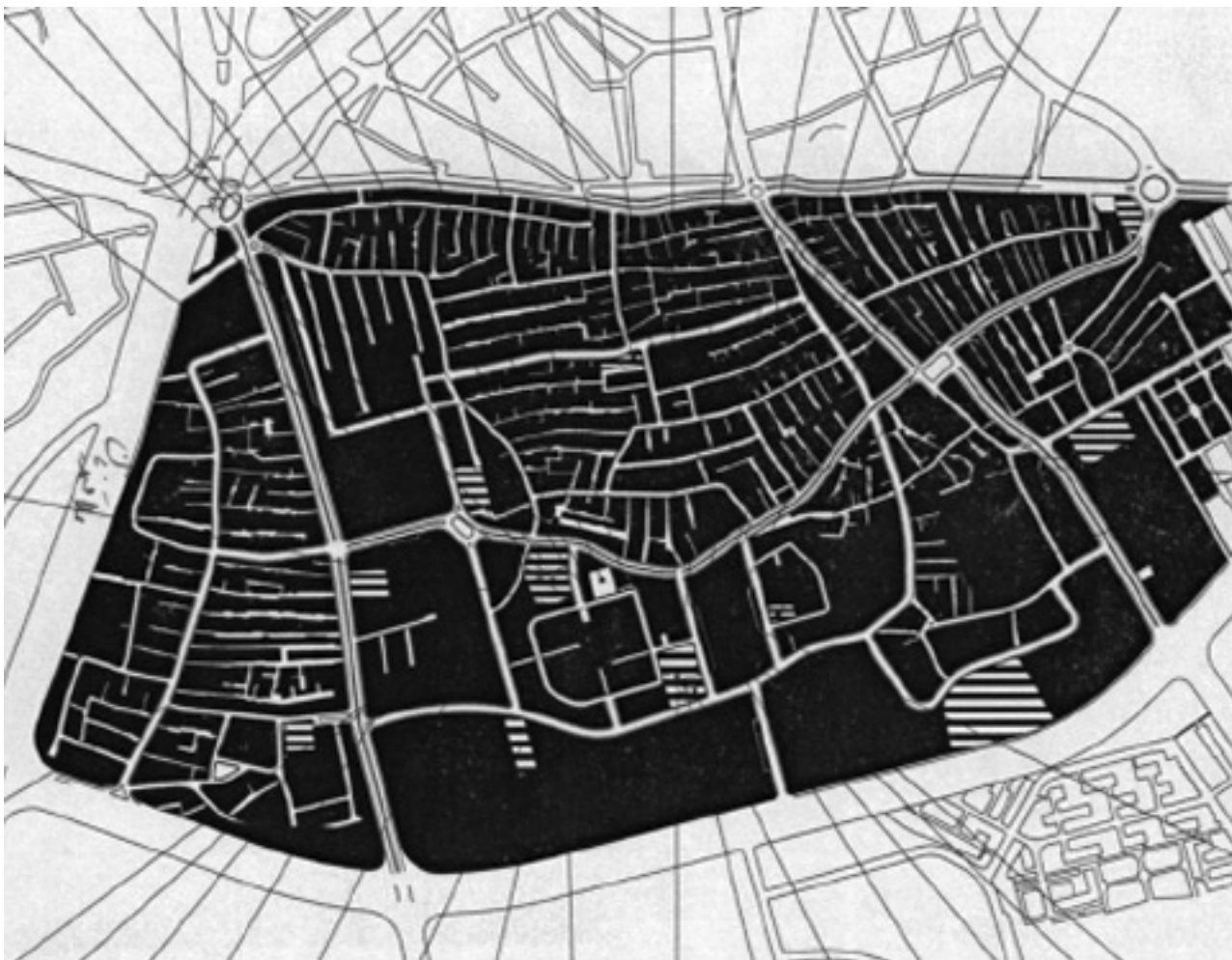
■ محله خضر

مساحت (هکتار): ۱۵۰

میزان جمعیت: ۳۱۳۲۰

نسبت مساحت محله به کل: ۲۵ درصد

نسبت جمعیت محله به کل: ۳۲ درصد

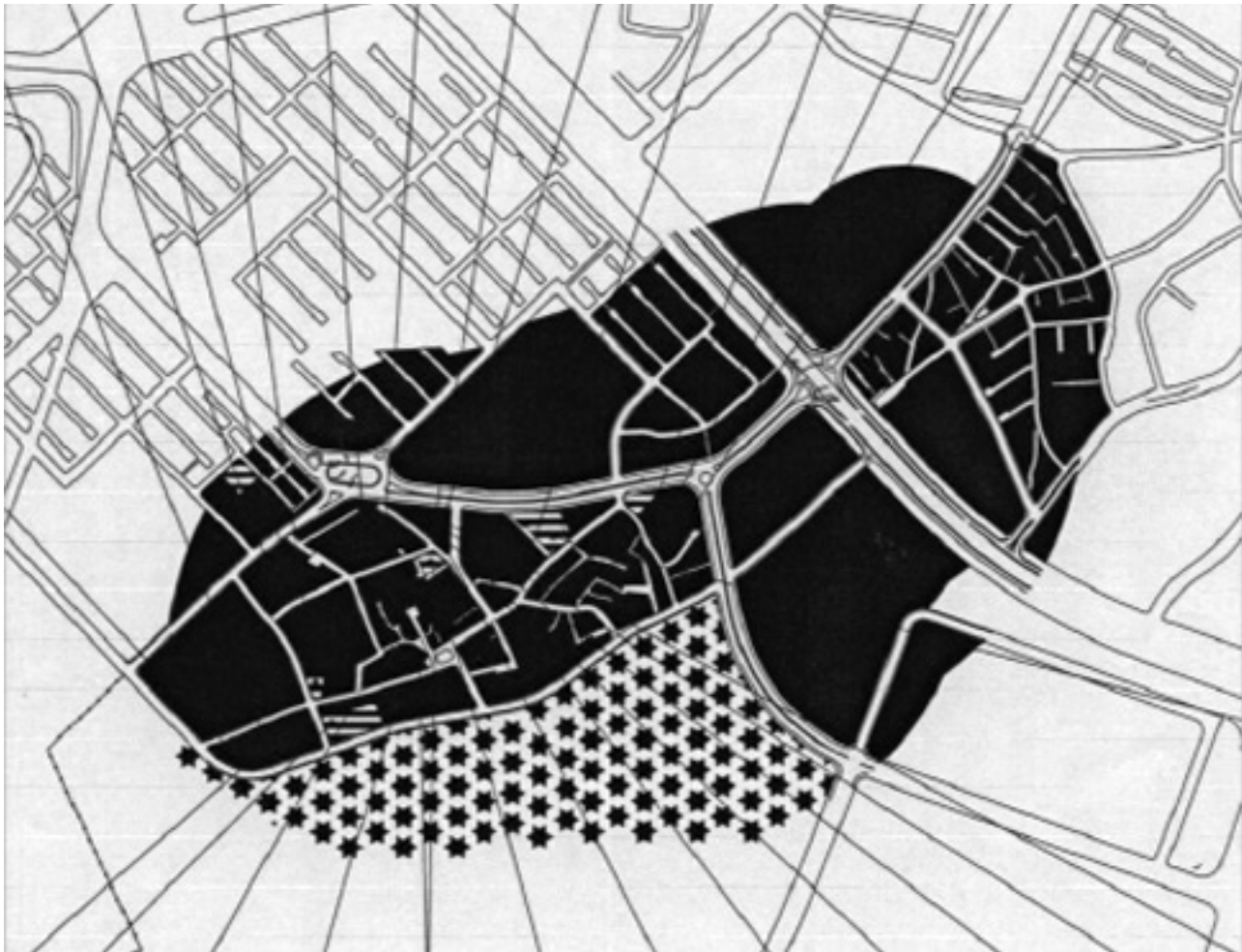
■ محله حصار

مساحت (هکتار): ۱۹۳

میزان جمعیت: ۲۹۲۶۰

نسبت مساحت محله به کل: ۳۳ درصد

نسبت جمعیت محله به کل: ۳۰ درصد

■ محله مزدقیه
مساحت (هکتار): ۴۶
میزان جمعیت: ۳۶۶۰
نسبت مساحت محله به کل: ۷ درصد
نسبت جمعیت محله به کل: ۴ درصد

■ محله منوچهری
 مساحت (هکتار): ۴۰
 میزان جمعیت: ۱۳۹۴۰
 نسبت مساحت محله به کل: ۷ درصد
 نسبت جمعیت محله به کل: ۱۴ درصد

گام دوم: تشکیل ستاد توانمندسازی اسکان غیررسمی

گام بعدی تشکیل ستاد توانمندسازی اسکان غیر رسمی است که هدف آن بسیج دستگاه‌های اجرایی و نهادهای مسئول و تبیین و ساماندهی وظایف ایشان در محرومیت زدایی بود.

ساماندهی تأکید می‌شود به خاطر اینکه در سازمان‌ها موازی کاری انجام شد و خدمات به چشم مردم نمی‌آمد و خیلی رضایت نداشتند که بعد از تشکیل این ستاد که بیش از ۳۰ دستگاه اجرایی و نهادهای فرهنگی اجتماعی ستاد کار خود را آغاز کرد، و هر ۱۵ روز یکبار ستاد تشکیل می‌شد و اسناد راهبردی مورد اجرا قرار می‌گرفت و عقد تفاهم‌نامه که وظایف اصلی توانمندسازی در آن بود تبیین می‌شد.

رمز موفقیت این پروژه‌ها بحث نهاد سازی با رویکرد مردم محور می‌باشد و ستاد همدان موفق شد تعدادی از مردم به عنوان معتمد را مشارکت دهد و نیازمندی‌های زیرساختی، کالبدی، فرهنگی و اجتماعی را از زبان مردم می‌شنیدند و برنامه‌ریزی با مردم برای مردم صورت گرفت. و از همه مهم‌تر اعتمادسازی متقابل بین ساکنین و کنشگران است.

تشکیل جلسات منظم با مردم و نمایندگان مناطق هدف با رویکرد اعتمادسازی که نهایتاً منجر به انتخاب معتمدین و صدور حکم از سوی شورای اسلامی شهر همدان برای ایشان به عنوان شورایاران شهر گردید به طوری که نمایندگان مذکور حتی در ستاد توانمندسازی استان حضور موثر و تصمیم ساز داشتند.

آموزش و اطلاع رسانی به ساکنین تأثیر مثبتی در پیشرفت کار داشت و همین امر باعث مشارکت مردم شد. تخصیص اعتباری بالغ بر ۶/۲ میلیارد تومان از منابع ملی توسط شرکت منجر به هزینه کرد ۵۵ میلیارد تومان در پروژه های زیربنایی، روبنایی، بهداشتی و... از منابع استانی توسط ادارات دیگر گردید.

سلسله اقدامات به صورت زیرساختی، کالبدی، فرهنگی و اجتماعی صورت گرفت. احداث پایگاه های اجتماعی به منظور تشکیل کلاس های کارآفرینی و آموزش های اجتماعی صورت گرفت و از سوی وزیر وقت راه و شهرسازی همدان به عنوان پایلوت مشارکت موفق عمومی در ساماندهی و توانمندسازی سکونتگاه های غیر رسمی کشور معرفی شد. در خصوص بازدارندگی از گسترش حاشیه نشینی و توانمندسازی آنها در سه راه آزموده شده است:

۱. تاکتیک ورود ممنوع برای مهاجران که بعد از انقلاب در دهه ۶۰ اتفاق افتاد که موفقیت چندانی نداشت.

۲. گسترش بی رویه شهرها و استفاده از نام های بی مسمی آبادی است که باید در دستور کار قرار گیرد.

۳. با هویت بخشی به این افراد سعی در جلوگیری از گسترش این مناطق و با توجه به توانایی های خود ساکنین برنامه ریزی صورت گیرد.

دگرگونی سکونت گاه‌های
غیررسمی، ناگزیری رویکرد
اجتماعی و اقتصادی

سخنران: دکتر ایران‌دوست
اعضای پتل: مهندس اسدی
مهندس کلامی
مهندس رنجبر

رزومه سخنران:

کیومرث ایراندوست

- استادیار گروه شهرسازی دانشگاه کردستان
- دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی تهران. ۱۳۸۶
- کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. ۱۳۷۶ دانشگاه شهید بهشتی
- کارشناسی، جغرافیا، دانشگاه یزد. ۱۳۷۱
- رئیس دانشکده هنر و معماری دانشگاه کردستان
- دبیر و عضو تحریریه فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات شهری
- عضو کارگروه مسکن و شهرسازی، مسکن و شهرسازی استان کردستان
- معاون آموزشی دانشکده مهندسی، دانشگاه کردستان
- دبیر اجرایی کنفرانس بین‌المللی طراحی شهری
- دبیر اجرایی، اولین کنفرانس بین‌المللی سکونتگاه‌های زاگرس
- کارشناس و مدیر واحد توانمندسازی، دبیرخانه ستاد ملی بهسازی سکونت‌گاه‌های غیررسمی (وزارت مسکن و شهرسازی) و بانک جهانی
- مدیر گروه پژوهشی برنامه‌ریزی شهری، مرکز مطالعات شهرداری‌ها و دهیاری‌ها وزارت کشور
- دبیر ماهنامه شهرداری‌ها، انتشارات سازمان شهرداری‌ها
- عضو کمیته تألیف کتب درسی، وزارت آموزش و پرورش

دگرگونی سکونتگاه‌های غیررسمی، ناگزیری رویکرد اجتماعی اقتصادی

مقدمه

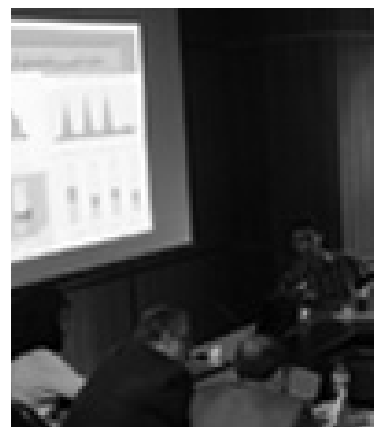
اکنون که بیش از یک دهه از آغاز نظام‌مند بهسازی سکونت‌گاه‌های غیررسمی در ایران می‌گذرد، زمان آن رسیده که تا نگاهی به کارنامه و نتایج حاصل از آن و ارزیابی تحولات سکونت‌گاه‌های غیررسمی در شهرهای ایران، از یافته‌ها و نتایج و درس‌های آموخته برای ترسیم راهبرد پیش‌رو بهره بگیریم. رویکردهای بهبود و ارتقای سکونت‌گاه‌های غیررسمی عموماً سه دسته‌اند:

۱. رویکردهای مبتنی بر مکان که در آن هدف عمدتاً ارتقاء و بهسازی مکان است که بر اقداماتی مانند تأمین خدمات، بهسازی کالبدی و بهکرد محیط و افزایش سرانه‌ها است.

۲. رویکردهای مبتنی بر فقر که هدف آن کاهش فقر به ویژه از راه افزایش درآمد است.

۳. رویکردهای کلان و عمومی عدالت‌گرا که هدف آن کاهش نابرابری در کل جامعه است.

رویکرد بهسازی سکونتگاه‌های غیررسمی عموماً از نوع اول و بیشتر متمرکز بر مکان است تا اجتماع که در عرصه مکان بررسی‌ها نشانگر دستاوردهای مثبت و تحولات قابل توجهی است. دگرگونی سکونت‌گاه‌های تهیدست نشین شهری عموماً با بهبود شرایط محیطی و کالبدی و شرایط زیست همراه بوده، را می‌توان در ارتباط با عوامل درونزا و برونزای اجتماع محلی و یا در ارتباط خودانگیخته و یا برنامه‌ریزی شده تحلیل کرد. اثرگذاری طرح‌های بهسازی و ساماندهی به مثابه یک عامل برونزا و برنامه‌ریزانه بدون تردید گوناگون بوده، اما تمامی تحولات ناشی از آن نبوده و همزمان سکونتگاه‌ها متأثر از برخی عوامل درونی و خودانگیخته تحول یافته‌اند.

بررسی‌های مختلف در مورد نتایج طرح‌های بهسازی نشان می‌دهد که نقدهایی در این زمینه وارد شده است:

۱. نارسایی در تعریف محله‌های هدف، محله‌های دارای مشکلات پیچیده حقوقی و اجتماعی و اقتصادی نادیده گرفته شدند.

۲. تمرکز بیشتر بر اقدامات کالبدی

۳. ضعف تأثیرگذاری در مقیاس شهر

۴. تعریف نادقیق نیازها و اولویت‌ها

۵. روش همسان برای همه محله‌ها و شهرها

۶. ارتباط ضعیف با سطوح محلی و اطلاع‌رسانی ناکافی

۷. مشارکت ضعیف

۸. به درازا کشیدن پروژه‌ها

۹. ضعف ظرفیت‌سازی در سطوح مختلف و به‌ویژه در سطح مدیریت و تحولات مدیریتی

۱۰. نبود حمایت سیاسی و اجرایی و نبود اعتماد به توانمندسازی در لایه‌های مختلف مدیریتی

۱۱. تغییرات مدیریتی مکرر

بررسی‌های جدید نشان می‌دهد که دگرگونی در محله‌های تهیدست نشین در دهه گذشته رو به بهبود بوده است و بیشتر این محله‌ها، محله‌های امید برای تهیدستان شهری بوده‌اند. سطوح و سرانه و برخورداری و رفاه و شاخص‌های انسانی و کالبدی و تا حدی انسانی ارتقای درخور توجهی را نشان می‌دهد. برای نمونه یک بررسی جدید در محله دولت‌آباد کرمانشاه نشان می‌دهد که در مدت ۱۰ سال گذشته مسکن و دارایی خانوار دگرگونی چشمگیری داشته است. بسیاری از شاخص‌های مسکن و دسترسی و تسهیلات زندگی بهبود یافته و در مجموع سکونت‌گاه از ارتقای چشمگیری برخوردار شده و به همین نسبت هم ارزش مسکن و املاک افزایش یافته است؛ اما نکته قابل توجه در این میان این است میزان بیکاری همچنان در محله بالاست و نیز بسیاری از شاخص‌های اجتماعی مرتبط با سرمایه اجتماعی کاهش یافته و رو به نزول قابل توجهی است

دگرگونی‌های شاخص مسکن

	الگوی مسکن			نوع تصرف مسکن		
	مستقل با حیاط	مستقل بدون حیاط	چند خانواری	روابط دیگر	مستأجر	مالک
۱۳۸۴	۶۸	۱۰	۲۲	۰	۲۵	۷۵
۱۳۹۲	۷۰	۱۷	۱۳	۲	۴۰	۵۸
تغییرات	-۲	+۷	-۹	+۲	+۱۵	-۱۷

	نوع سند مالکیت			تعداد طبقات			دارای جواز و پایان کار
	مستقل با حیاط	مستقل بدون حیاط	چند خانواری	روابط دیگر	مستأجر	مالک	
۱۳۸۴	۶۸	۱۰	۲۲	۰	۲۵	۷۵	۲۴
۱۳۹۲	۷۰	۱۷	۱۳	۲	۴۰	۵۸	۳۸
تغییرات	-۲	+۷	-۹	+۲	+۱۵	-۱۷	+۱۴

تغییرات سرانه‌های مسکن دولت‌آباد

	نفر در اتاق	اتاق برای خانوار	زیربنا برای هر نفر	زیربنا برای هر نفر	متوسط مساحت زمین	متوسط فضای باز برای خانوار	متوسط فضای باز برای هر نفر	خانوار در واحد مسکونی
۱۳۸۴	۲,۱	۲,۳۸	۷۲,۳	۱۳,۹	۹۴,۷	۲۲,۴	۴,۳	۱,۳
۱۳۹۲	۲,۰۱	۲,۴۱	۱۲۸	۲۶,۱	۱۳۵	۴۱	۸,۳۶	۱,۱۶
تغییرات	-۰,۰۶	+۰,۰۳	+۷۵,۷	+۱۲,۲	+۴۰,۳	+۱۸,۶	+۴,۰۶	-۰,۱۴

تغییرات تسهیلات مسکن

	آب	برق	تلفن	گاز شهری	آشپزخانه	حمام	توالت	کولر
۱۳۸۴	۹۹	۹۳	۹۰	۹۴	۶۶	۸۸	۹۸	۵۰
۱۳۹۲	۱۰۰	۱۰۰	۹۶	۹۹	۹۷	۹۹	۱۰۰	۹۸
تغییرات	۱	۷	۶	۵	۳۱	۱۱	۲	۴۸

تغییرات مالکیت تسهیلات زندگی خانوارها

	خودرو	موتور سیکلت	دوچرخه	تلویزیون	اجاق گاز	جاروبرقی	یخچال	ضبط صوت	رایانه
۱۳۸۴	۲۶	۱	۲۵	۹۱	۷۸	۶۰	۹۰	۴۳	۹
۱۳۹۲	۶۶	۷	۲۱	۹۶	۹۹	۹۲	۱۰۰	۶۰	۴۳
تغییرات	+۴۰	+۶	+۴	+۵	+۲۱	+۳۲	+۱۰	+۵۱	+۳۴
قدمت (سال)	۱۲	۴	۹	۱۶	۱۶	۱۷	۱۵	۱۴	۵

تغییرات روابط و تعاملات اجتماعی ساکنان

	حمل و نقل	پیدا کردن شغل	استفاده از آب و برق و تلفن	برگزاری مراسم	حل مناقشات همسایگی	گرفتن مواد غذایی	تهیه جهیزیه	گرفتن وسیله
۱۳۸۴	۴۵	۵۰	۴۲	۷۶	۶۳	۵۳	۶	۷۷
۱۳۹۲	۴۲	۹	۰	۶۱	۴۷	۵۴	۰	۵۵
تغییرات	-۳	-۳	-۴۲	-۵	-۱۶	+۱	-۶	-۲۲

واقعیت این است که اقدامات دهه اخیر بیش از حد به مکان معطوف بوده و جنبه کالبدی داشته و جنبه‌های توانمندسازانه اجتماعات محلی دچار کم توجهی شده است. ما نیازمند توجه بیشتر به عدالت شهری و توانمندسازی به معنای واقعی می‌باشیم؛ اما چنان که امارتیا سن تأکید می‌کند، عدالت زمانی دست‌یافتی است که افراد از فرصت‌های برابر و یکسان برای کسب موقعیت‌های اقتصادی و اجتماعی برخوردار باشند و مهم‌تر آن که توان کافی برای بهره‌گیری از این فرصت‌ها را داشته باشند..

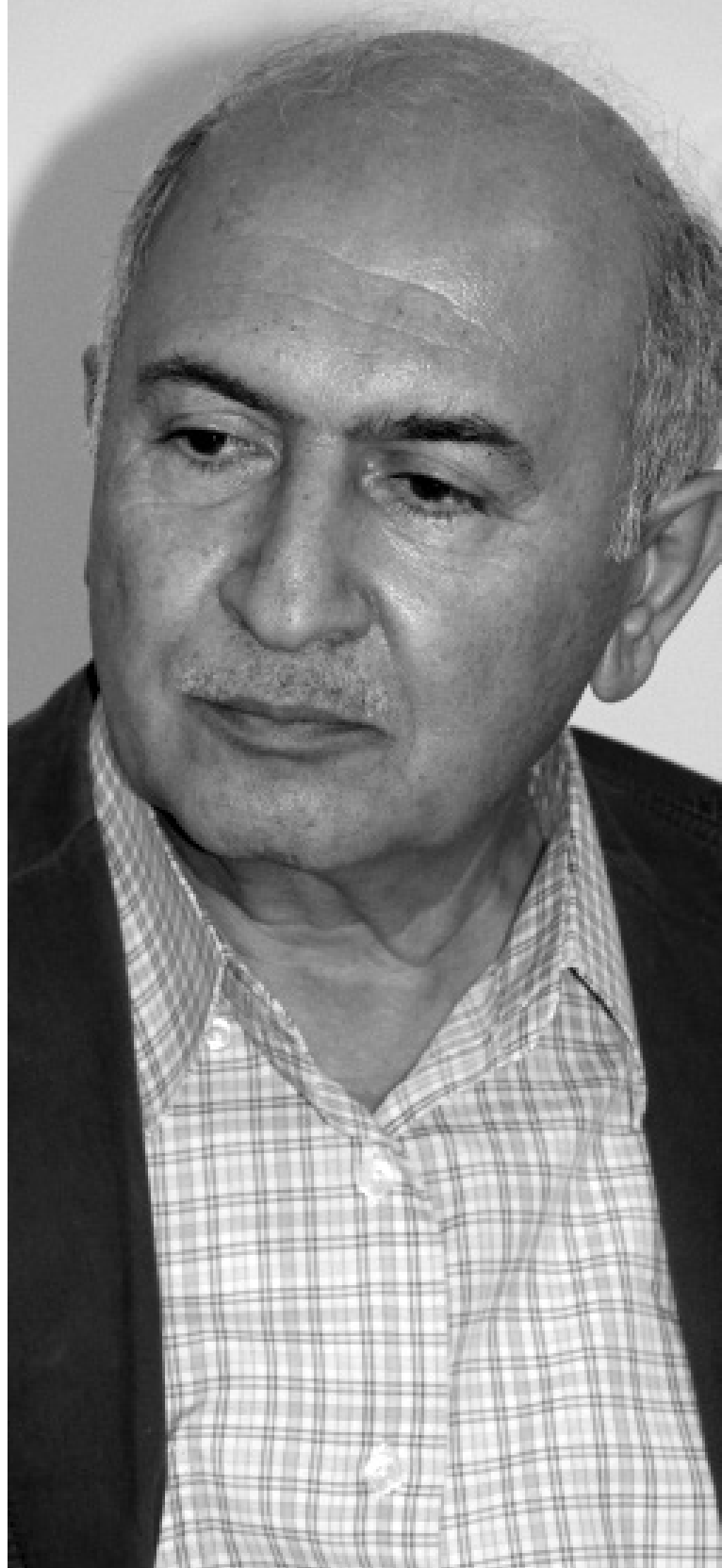
عدالت نه به مفهوم برابری قابلیت‌ها و توزیع درآمد، بلکه به معنی کاهش نابرابری در فرصت رشد قابلیت‌هایی است که فرصت واقعی رشد و ایجاد شرایط رشد قابلیت‌های انسانی در آن ممکن شود و شکاف قابلیت‌ی به حداقل برسد. عدالت به مفهوم توزیع درآمد یک بیراهه است. بدون تردید ما با یک سکونتگاه غیررسمی روبرو هستیم که در مقایسه با یک یا دو دهه گذشته از بسیاری از جنبه‌ها ارتقاء یافته، اما نسل دوم و سوم مهاجران و ساکنان اولیه این سکونتگاه‌ها و یا تازه‌واردان، نه یک روند بهبود و ارتقاء، بلکه شکاف ثروت و نابرابری را شاهد است که رو به‌روز بر دامنه آن افزوده می‌شود. بیکاری و نابرابری در دستیابی به فرصت‌های شغلی، افت سرمایه اجتماعی، افزایش رفتارهای پرخطر و حاشیه‌نشینی از نوع جدید را محله‌های فرودستان به شکلی نو ایجاد کرده است.

شاید تهیدستان در ساختار جدید بیشتر به نظامی نیاز دارند که کار و شغل و توانمندی و انصاف و عدالت در دستیابی به فرصت‌های رشد را فراهم کند. چنان‌که جنیس پرلمن در مورد فاولاهای برزیل می‌گوید، آنها بیش از هر چیز نیاز دارند که از فردی نامشخص و «هیچ‌کس» به کسی دارای هویت تبدیل شوند و برای این به چیزی فراتر از پول نیاز است. در غیر این صورت گرایش به سمت راه‌های نامطلوب کسب پول و تبدیل شدن به یک شخصیت چشم‌انداز نگران‌کننده‌ای را پیش رو می‌گذارد.

تجربه‌های موفق اجرایی در
سکونتگاه‌های غیررسمی کرمانشاه

سخنران: دکتر کلهرنیا
اعضای پتل: مهندس اسدی
مهندس کلامی
مهندس رنجبر

رزومه سخنران:

بیژن کلهرنیا

- دکتری شهرسازی دانشگاه تهران ۱۳۹۱
- هیئت علمی دانشگاه رازی کرمانشاه
- مدیرعامل مهندسان مشاور تدبیر شهر

تجربه‌های موفق اجرایی در سکونتگاه‌های غیررسمی کرمانشاه

مقدمه

در ابتدا باید تعریف درستی از پروژه‌های موفق باشد، اولین نیاز پایگاه اطلاعاتی و آماری تعریف شده و تخصصی است در گردهمایی‌های کنگره‌های بین‌المللی تعهد به صورت منطقه‌ای، پایگاه اطلاعاتی داشته باشیم و این پایگاه یک روند و فرآیند را مشخص نماید و ارزیابی مستمر چگونگی اجرای طرح‌های توانمندسازی را نشان می‌دهد. و شاخص‌های سنجش به طور مستمر در اختیار ما قرار گیرد. این ارزیابی مستمر به معنی ارزیابی است نه در یک مقطع زمانی مشخص ارزیابی صورت گیرد. در عین حال باید میان شاخص‌ها و هدف‌ها ارتباطی برقرار کرد و این ارتباط به ما می‌گوید که چگونه به سمت پروژه‌های عمل حرکت کنیم. به طور مشخص ما هدف‌های خاصی را دنبال می‌کردیم حرکت به سمت مهار فقر و بهبود درآمد و اشتغال و... بوده است.

تجارب توانمندسازی در تمام شهرهای کشور اصول مشترکی را داشته ولی بر حسب مقتضیات محتوای آنها متفاوت است.

بر اساس بازدیدهایی که صورت گرفته نمونه‌ای از پروژه‌های فعالیت‌های اقتصادی محله‌ای نظیر تشکیل تعاونی‌های مصرف محله‌ای، تشکیل تعاونی اشتغال خانگی، تشکیل تعاونی تولید و اشتغال زنان، برگزاری دوره‌های آموزشی کارآفرینی، تشکیل تعاونی اعتبار محله‌ای، ایجاد بازارچه‌های محلی و تجاری ایجاد محورهای تجاری با هم‌دیگر یک زنجیره پروژه‌های فعالیت‌های اقتصادی و ارتقاء را به وجود می‌آورند. در زمینه اجتماعی هم به همین گونه است، اگر خانه‌های محله را تشکیل می‌دهیم انجمن‌هایی که در آن جمع می‌شوند انجمن خانوار پایدار، انجمن همیار شهرداری، انجمن حمایت از تحصیل جوانان، مرکز آموزش‌های اجتماعی، انجمن ورزش جوانان که یک پروژه را زنجیره‌ای تشکیل می‌دهد که با هم اعتبار توانمندسازی را ارزش می‌بخشد. پروژه‌های فعالیت‌های بهسازی کالبدی نظیر اصلاح شبکه فاضلاب، گردآوری فاضلاب سطحی، اصلاح شبکه آب، ساماندهی شبکه گردآوری زباله، بهسازی شبکه دفع

۱

آبهای سطحی، ترمیم مبلمان شهری، اصلاح و تکمیل شبکه روشنایی معابر، پروژه‌هایی از این قبیل هستند که در مجموع با تجمیع این پروژه‌ها به نتایج بهتری می‌رسیم. نمونه‌ای از زنجیره پروژه‌های فعالیت‌های زیست محیطی که شامل آموزش‌های زیست محیطی، گردآوری فاضلاب سطحی، لایروبی خورها، ایجاد پارک‌های محله‌ای، ساماندهی گردآوری زباله و پسماندها، ساماندهی مشاغل مزاحم محله‌ای و مرکزیت شورای محله و انجمن همیار شهرداری می‌باشد.

۲

در همدان موفقیت را مدیریت ستادی نیرومند در بالاترین سطح می‌دانیم که هنوز اثرات آن بر توانمندسازی محسوس است. و هنوز این باور در بین ساکنان محله وجود داشته باشد. در محله حصار شهر همدان مجموعه‌ای از پروژه‌ها صورت گرفت که از تجمیع پروژه‌ها بود. در سنجیدگی ایجاد مشارکت در اجرا شبکه‌های معابر در عباس‌آباد و کانی کوزله و تأمین دسترسی از اصلی‌ترین هدف‌های توانمندسازی است که خود مردم شهر را آسفالت می‌کردند. در کرمانشاه زنجیره‌های پروژه‌ها توانسته بین پروژه‌های زیربنایی و اجتماعی، کالبدی پیوند ایجاد کند از جمله محلات دولت‌آباد و شاطرآباد، آسفالت معابر، پروژه‌های توانمندسازی اجتماعی، درمانگاه، مهد کودک و ... اثر و انتشار این گونه پروژه‌ها توسط خود مردم انجام شد. مهد کودک محله چمن را خود مردم ساختند.

۳

تصویر شماره ۱
کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
محله دولت‌آباد

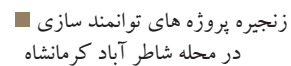
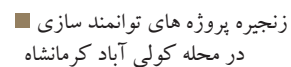

۴

تصویر شماره ۲
کانون تخصصی و آموزشی مؤسسه
نورالحسین محله شاطرآباد

تصویر شماره ۳
مهد کودک محله شاطرآباد کرمانشاه

تصویر شماره ۴
کانون فرهنگی - هنری محله کولی‌آباد

نقد و بررسی

دکتر اعتماد:

یکی از معضلات حیطه حاشیه نشینی فقط خود ساکنین نیستند باورهای مدیران شهری و مردم شهر نسبت به آنهاست وقتی روی جعفرآباد کرمانشاه کار کردیم مسکن و شهرسازی صحبت شد می گفتند اصلاً به این منطقه وارد نشوید با انواع اسلحه معاملات قاچاق صورت می گیرد وقتی وارد شدیم دیدیم مردم با امید و همکاری بسیار خوبی با ما همراه شدند مثال دیگر از باور مردم در زمینه اصفهان، مادر یک دانشجوی پسر گفت: استاد به دانشجو گفته: «من اصلاً فکر نمی کردم که در محله زنبیه زندگی کنی»؟

مهندس روستا:

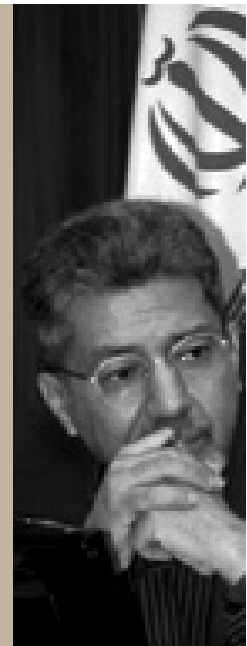
ارائه تجربه اجرایی بهتر از کلمه موفق است زیرا هنوز شاخصی برای موفقیت و ارزیابی آن صورت نگرفته ولی جزء تجربه های موفق بوده است در کل فرآیند این موضوع با موفقیت همراه بوده است. در بحث اول شاخص های سکونت و اشتغال افزایش یافته است که موفق بوده است کرمانشاه تمرکز و تأکیدی بود که نهادهای مردمی شکل گرفت در کرمانشاه خود خدمات رسانی مردم بی نظیر است. جعفرآباد کرمانشاه محله باز یافت غرب کشور است که فلز، پلاستیک، نان خشک و ... می باشد ابتکارات محلی در این محله بی نظیر است برای امرار معاش، اشتغال و ... خلاقیت فوق العاده است. محله جعفرآباد بیشترین تأثیر را در نظافت شهر دارد شهر کرمانشاه در کنار تمام موفقیت ها آستن یک تجربه ناموفق نیز شد که محله چمن یک تجربه غلط و اشتباه بود. در شهر سنج قهرمان شهرداری سنج بود بر خلاف سایر شهرها که نهادهای مردمی بود. واژه حاشیه نشینی و سکونتگاه های غیر رسمی واژه مترقی و مبتنی بر حقوق شهروندی نیست، تغییر نگاه و دیدگاه بسیار با اهمیت است در ضمن این موارد طرح نیست بلکه برنامه است.

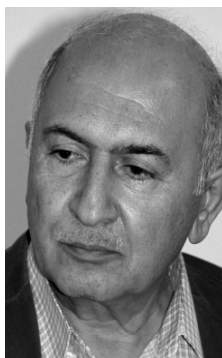
مهندس کلامی:

بحث سکونتگاه‌های غیر رسمی در یک شهر متمرکز نمی‌شود کسی که در شهر سندج است بعد به قم می‌رود بعد کرج و بعد به تهران می‌رسد حاشیه نشینی در مسکن مهر موضوع جدیدی است اگر توانمندسازی صورت نگیرد ساماندهی به شکل مطلوب صورت نمی‌پذیرد.

دکتر صرافی:

حالا که از موفقیت بحث شد ما حتماً موفق بودیم در جغرافیای ذهنی شهرداران مناطقی مثل چمن حذف بودند اما الان اوضاع بهتری است آنها به این مناطق پروژه‌هایی را اختصاص دادند. حول برنامه‌ریزی شهری گرد هم آمدیم و دید برنامه‌ریزان شهری به طور کلی دگرگون شده است ضرورت این دگرگونی به سبب تغییر در زمینه شهرنشینی کشور می‌باشد خانم پرل من از ۴ اتفاق بزرگ در شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری صحبت کردند از سال ۲۰۰۷ مهاجرت روستا به شهر و فقرای روستایی به فقرای شهری تبدیل شدند شهرنشینی در جوامع توسعه یافته به شهرنشینی توسعه نیافته و بخش رسمی به بخش غیر رسمی تغییر کرده است. فقرای شهری افزایش یافته است و شکاف اجتماعی افزایش یافته، ما باید فکری کنیم، یک طرح جامع نشان دهید که در اسکان‌های غیر رسمی حتی یک فضای سبز پیشنهاد شده باشد. در وزارتخانه مطرح است از دولت تأمین کننده و شهروند دریافت کننده به دولت تسهیل گر و شهروند پرسش کننده تغییر به وجود آید. این در واقع عوض شدن یک دید است و دولت رفاه یک دید عقب مانده است جامعه‌ای که خودش باید رفاه خودش را تأمین کند. مثال بارز در همدان دیده شد که ۶ میلیارد پول را گرفتیم و ۵۵ میلیارد پول را در معرض ظهور رساندیم یعنی پول اندکی آمده اما در حول آن اتفاقات بزرگی رخ داده است. چه اتفاقی بزرگتر از بسیج توانایی‌های این مردم تهیدست که راه حل خودشان را دارند.

نشست چهارم (جمع بندی) هم‌اندیشی رهنمودهای برگرفته از تجربه‌های اجرایی سکونت گاه‌های غیررسمی

با مشارکت سخنرانان و اعضای نشست‌های گذشته

خانم‌ها: اعتماد و نژداغی
آقایان: اسدی، شیخی، طالبان، ایراندوست، علان‌دینی،
پیران، کلهرنیا، جواهری‌پور، مشهودی، رفیع‌یان، مصطفایی،
روستا

مركز تحقيق و پژوهش
توسعه شهري و سازي شهرها
تهران

نشست چهارم (جمع بندي)

هم‌اندیشی رهنمودهای برگرفته از تجربه‌های اجرایی در

سکونتگاه‌های غیررسمی

سلسله نشست‌های موضوعی

مجموعه اول

توانمندسازی

شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران

پوستر

نشست چهارم

(جمع بندي)

سه‌شنبه ۳ تیرماه ۱۳۹۳

ساعت ۱۴ - ۱۶

با مشارکت سازمان‌ها و انجمن‌های تخصصی‌های گسترده:

مركز تحقيق و پژوهش

انجمن شهري تهران	انجمن شهري تهران
انجمن شهري تهران	انجمن شهري تهران
انجمن شهري تهران	انجمن شهري تهران
انجمن شهري تهران	انجمن شهري تهران
انجمن شهري تهران	انجمن شهري تهران
انجمن شهري تهران	انجمن شهري تهران
انجمن شهري تهران	انجمن شهري تهران
انجمن شهري تهران	انجمن شهري تهران
انجمن شهري تهران	انجمن شهري تهران
انجمن شهري تهران	انجمن شهري تهران

آدرس: محل برگزاری
تهران، پلاک ۵۸
خیابان...
شرکت عمران و بهسازی شهری ایران
(تلفن: ۰۲۱-۸۸۸۸۸۸۸۸)
www.csb.ir

به منظور جمع‌بندی مطالب به بحث گذاشته شده در سه نشست پیشین، نشست چهارمی با عنوان هم‌اندیشی رهنمودهای برگرفته از تجربه‌های اجرایی در سکونتگاه‌های غیررسمی ترتیب داده شد. در این نشست همان‌گونه که از عنوان آن مشخص است تلاش شد تا به شیوه جدید و با مشارکت حداکثری کلیه حاضرین، سخنرانان و اعضای پنل نشست‌های قبلی به تبادل نظرات، پیشنهادات، انتقادات و راهکارها پرداخته شود.

برای جمع‌بندی جهت‌دار مطالب، پیش از نشست جدولی با هم‌فکری اساتید صاحب‌نظر براساس اهداف مستقر در قراردادهای تیپ توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی طراحی شد، این جدول با تأکید بر بررسی بایدها و نبایدهای سیاست‌ها و نقاط قوت و ضعف برنامه‌های توانمندسازی اجتماع محلی و بهسازی محلات تنظیم شد که در انتهای این متن جدول تکمیل شده با مشارکت حاضرین ارائه شده است. لازم به یادآوری است که برنامه ریزی، راهبری و جمع‌بندی مطالب در نشست چهارم توسط دبیر علمی جلسات، دکتر مظفر صراف‌ی انجام شد.

دکتر صرافى:

دو تا از خواسته‌های مادر تخصصی توانمندسازی اجتماع محلی و خواست دیگر بهسازی محله می‌باشد که ما این دو را جدا از هم نمی‌دانیم. جهان در حال شهری شدن می‌باشد لذا فقر نیز شهری می‌شود و این اتفاق در کشورهای جهان سوم یا در حال توسعه پر رنگ‌تر است. فقرا با یک روشی از جمله استقرار در سکونتگاه‌های غیر رسمی جوابگوی نیازهای خودشان هستند، خانم دکتر میرآفتاب آلتراتیو از نوع دیگر را در این خصوص مطرح می‌سازد. به گفته دکتر پیران این افراد (ساکنان سکونتگاه‌های غیر رسمی) خودشان توانمند هستند پس نیازی ندارند که ما آنها را توانمند کنیم پس واژه «کشف و توسعه» این توانمندی لغت بهتری می‌باشد. چرا توجه بیشتر کالبدی است؟ بحث اقتصادی و فرهنگی چگونه است؟ این سوالات رایج در بحث‌های قبلی بوده است. قابل ذکر است که مأموریت وزارت مسکن یک مأموریت کالبدی است و برای جبران این کاستی‌ها ستادها و نهادها را مانند بهزیستی به میان آوردند. بهسازی یک وسیله بسیار مهم در توانمندسازی است و جزو یکی از نقدهای اساسی است.

مهندس روستا:

انتظار ما از توانمندی چیست؟ توانمندسازی و تأثیرات آن در تدوین برنامه‌های توسعه شهری و تدوین سیاست‌ها چگونه است؟ آیا توانمندسازی صرفاً ابعاد کالبدی دارد؟ آیا توانمندسازی کالبدی هم می‌تواند مقدم بر توانمندسازی اجتماعی باشد؟
نقل قول از دکتر پیران: توانمندسازی فقط در یک بُعد آموزش آموزش آموزش.

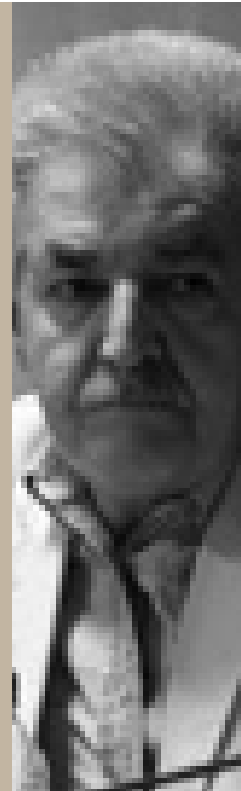
دکتر ایران دوست:

تغییر و تحول در شیوه زایش اسکان غیر رسمی به چشم می‌خورد و از یک سکونتگاه فقیر نشین که روستاییان تازه به شهر رسیده آن را تشکیل می‌دادند تغییر به سکونتگاه‌های روستایی رو به گسترش که ساکنان آن اغلب فقرای شهری و در برخی موارد قشر متوسط شهر هستند. به گفته روسو: از دایره رسمی رانده می‌شوند و هزینه رسمی شدن را ندارند که پردازند و ما بر خلاف آنچه در سند توانمندسازی بهسازی آمده است در این زمینه برای پیش‌گیری هیچ کاری انجام ندادیم. و این مسأله کلان که به شورای عالی شهرسازی برمی‌گردد هیچ اقدامی صورت نگرفته است. سکونتگاه‌های غیر رسمی به سمت یک مسأله اجتماعی سیر دارد سرمایه اجتماعی در این سکونتگاه‌ها روز به روز کاهش می‌یابد و شکاف عمیق بین آنها و شهر دیده می‌شود، خدمات رسانی در این سکونتگاه‌ها از نظر کمیت بوده و بیشتر مشکلات از نظر کیفی است که این شکاف عمیق را ایجاد می‌کند.

دکتر شفائی:

دغدغه ما در دسترس نبودن و عدم گردش آزاد اطلاعات می‌باشد مستندسازی و فرهنگ سازی باید همراه با آموزش باشد. دولت‌ها بیشترین سهم را در فقر مردم دارند. چگونگی تولید مازاد در هر کشور؟ این تولید چگونه توزیع می‌شود؟ این تعارض بین تولید مازاد و توزیع مازاد فقر را به وجود می‌آورد. حق به شهر یعنی همه گروه‌های اجتماعی نسبت به شهر حق دارند. یعنی این نوسازی و بهسازی باعث رانده شدن گروهی می‌شود (مسکن مهر)، این افراد فاقد قدرت می‌باشند و خود این قضیه به فقر مادی و اجتماعی کمک می‌کند. هر اقدام نوسازی و بهسازی تا زمانی که به تولید و توزیع مازاد نپردازد هیچ اقدام مفیدی نخواهد بود و کمکی به مردم نمی‌کند.

دکتر پیران:

۸ تا مسأله مورد بررسی است:

* مسأله اقتصاد سیاسی فضا و بازتولید مسأله در ساختار: این پدیده ناشی از تاریخ سرمایه‌داری و تحولاتش است.

* دو تا مسأله در اینجا مطرح می‌شود که رها کنیم و برویم و اجازه بدهیم پدیده زندگی خودش را پیدا کند؟ یا با این که می‌دانیم این امر در سطح کلان بازهم تولید می‌شود با این حال همراه و یاور ساکنین باشیم؟

* زبان چه گروهی: یعنی ما از زبان خودمان، زبان گروهی دیگر را مورد بحث گذاشتیم و تردیدها به وجود می‌آید.

* بازبینی نظری: از نگاه چه کسانی؟ چه کسانی زندگی را بحث می‌کنند؟

* بازبینی روش شناختی: چه کسی فقر را تعریف می‌کند؟ کسی که خودش فقر را چشیده؟ چه کسی؟

* کشف و بازکشف مسایل و موانع و صورت مسأله، نقاط ضعف و نقاط قوت.

* تحولات تاریخی: از کجا به حال رسیدیم؟ حال را چگونه به سر می‌بریم؟ از حال به کجا می‌رویم؟ چه نگاهی به آینده داریم؟ نظریات چیست؟ پارادایم چیست؟ حدس ما چیست؟

* متن خاص: یک دانش جهانی داریم که متعلق به همه ماست و در علوم انسانی معمولاً خطر افسانه شدن را دارد لذا باید ضد ایدئولوژی کار کنیم، ایدئولوژی به معنی نگاه غرب محور را حذف کنیم، نگاه افسانه‌زدا داشته باشیم، افسانه‌زدایی از قدرت را داشته باشیم یعنی عدم نفع برای گروه‌های خاص. قدرت در همه سطوح مطرح می‌شود نگاه پویا به علم شود.

همه این موارد در چارچوب آموزش به جلو می‌رود آموزش هم برای آموزش‌دهندگان و هم برای دخیلان و استفاده کنندگان.

شکری:

یک نسخه واحد برای کل کشور نمی‌شود پیچید، هر منطقه فرهنگ خاص خود را دارد یعنی فرهنگ هر منطقه را در نظر بگیریم. مسأله بعدی مشکلات جایگاه قانونی است، شوراهای اختیارات بسیار وسیعی دارند اما هیچ گونه اختیاری به آنها داده نمی‌شود ما خودمان شوراهای را تشکیل دادیم اما این طور رفتار می‌کنیم همه دستگاه‌ها همراه هم به وظایفشان عمل کنند. هزینه مشکلات محلی چگونه است؟

مهندس کهنسال:

مستندسازی تجربه‌های موجود اصلاً قابل دسترسی نیست، آمار دقیق از تعداد سکونتگاه‌ها و تعداد افراد ساکن در این مناطق موجود نمی‌باشد.

دکتر اعتماد:

ارزیابی و آسیب‌شناسی از پروژه‌ها صورت پذیرد و از شکست یک پروژه در پروژه بعدی می‌توان استفاده کرد تجربه اخیر نشان داد که هیچ امتیازی به صورت فردی به خانوارها تعلق نگیرد.

مهندس صفامنش:

توانمند وجودی آنچه دارد اتفاق می‌افتد شدیم. تقویت چگونگی زندگی، آموزش مسئولان و مدیران، تغییر نگاه بسیار اهمیت دارد.

خانم اسکندی:

آیا حرف را می‌شود اجرا کرد؟ قوانین و مقررات هست اما چگونه می‌شود مجری اصلی این فعالیت‌ها که شهرداری است به این نیازها پاسخ دهد. سکونتگاه‌های هدف سکونتگاه‌های امید هستند.

مهندس مصطفایی:

بایدها و نبایدهایی که توانمندسازی توانسته پاسخگو باشد، پافشاری در مشارکت ساکنین و اهمیت آن و تشکیل شبکه‌ها ضروری است. اصلاح قوانین و تدوین آیین‌نامه‌ها برای مدیریت این مسأله ضروری است، بومی کردن تجارب داخلی و خارجی مورد تأکید می‌باشد. نگاه جامع به بهسازی کالبدی، اجتماعی، اقتصادی ضروری است. استفاده از نهادهای محلی مورد تأکید است.

مهندس روستا:

بحث پیش گیری از گسترش اسکان های غیر رسمی به این معنی نیست که آنها ساخته نشوند بلکه ما منابع فقرا را مدیریت کنیم این افراد منابعشان شامل نیروی کار، قناعت، توکل و ... می باشد اگر مدیریت شهری اینها را به عنوان منابع فقرا در نظر بگیرد به همراه خانه هایی که آنها می سازند لذا آنها توانمند هستند

دکتر علاءالدینی:

به دو نوع استراتژی در سکونتگاه های غیر رسمی اشاره می شود:
استراتژی کلان: کشور ایران در چند سال آینده قصد انجام چه کاری دارد که هنوز به وجود نیامده است.
استراتژی خُرد: ابتدا اقدامات کالبدی انجام می شود و ارزشیابی، یادگیری خوب، نگاه سیستماتیک به امر ارزشیابی و استفاده از تجارب قبلی در تجارب فعلی خیلی مهم است.
مسأله ظرفیت: از بالاترین سطح تا پایین ترین سطح ظرفیت به وجود نیامده است و تأمین مالی چه در سطح خرد و چه در سطح کلان برای برنامه ریزی ضروری است.

مهندس صفامنش:

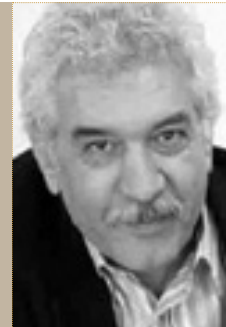
ما با دانش مهندسی نباید به سراغ این بافت ها برویم باید نگاه را تغییر بدهیم نوع دیگری از مالکیت مطرح است. مالکیت (حق استفاده) به نوع دیگری باید مطرح گردد. رسمی کردن این سکونتگاه ها هدف کار ما نیست ما باید کاری کنیم که مدیریت این منابع فقرا، شهروندان با دخیل شدن خود آنها رسمیت پیدا کند و این امر نیازمند حمایت های خاص خود است.

دکتر پیران:

سرنوشت یک پروژه مشارکتی را نمی توان به افراد واگذار کرد.

مهندس ابلقی:

ما نیاز به گونه شناسی در بافت‌های غیر رسمی داریم. تفاوت بین گونه مانند جمع ترک‌ها، جمع لرها، مازندرانی‌ها و... و از این ویژگی‌های قومی و قبیله‌ای به عنوان یک قابلیت استفاده شود. نه به پیشگیری و نه به پیش‌بینی اهمیت داده‌ایم در کلان شهرها مبدا مهاجرت از روستا به شهر نیست بلکه از بطن به خارج از شهر است. ما اسکان غیر رسمی را هم در درون و هم در بیرون از شهر داریم.

اخوت:

ابعاد و محدودیت‌های توانمندسازی مورد تأکید است. آیا در شهرها فقط ساکنین سکونتگاه‌های غیر رسمی باید وارد مشارکت شوند؟

مهندس هاشمی:

طرح‌ها و برنامه‌ها و پروژه‌هایی که در این مطالعات به دست آوردیم دستگاه‌ها اجرایی کنند ساختار بخشی جامعه مورد تأکید می‌باشد

حوری:

اعتمادسازی در محله به خاطر حضور مشاور و حفظ این اعتماد از طریق اجرایی کردن پروژه‌ها اهمیت دارد.

کازرانی:

سه مبحث در طرح‌ها اهمیت دارد:

* شرح خدمات

* متدولوژی و گونه شناسی

* عظم ملی و حرکتی که پروژه را به سرانجام برساند.

متناسب با هر شهر و محله گونه‌شناسی انجام دهیم.

مهندس افچنگی:

بررسی و آمارگیری در مشهد نشان می‌دهد در سال ۱۳۸۰، ۱۲۵ لکه ۲۵۰ هکتاری داشتیم الان ۶۰ لکه نیم هکتاری داریم و در حاشیه شهر ۱۲ هزار زن خود سرپرست ساکن هستند.

دکتر ایراندوست:

ظرفیت سازی و آموزش در سطوح مختلف حتی در سطوح دانشگاهی اهمیت دارد ساکنین این بافت‌ها توانمند هستند و می‌توان به آنها اتکا کرد. در برخی از شهرها این افراد قدرت ندارند بلکه سرخورده نیز هستند شخصیت دادن به این افراد را باید در اولویت قرار داد.

دکتر معززی مهرطهران:

به نظر می‌رسد که در امر آموزش که مساله مهم در توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی است و به ظرفیت سازی، جلب اعتماد و آگاه سازی کمک می‌کند ضعف‌هایی وجود دارد از آن جمله فقدان بسته‌های آموزشی برای این کار می‌باشد. لازم به ذکر است که آموزش نباید صرفاً برای ساکنان در نظر گرفته شود بلکه مدیران و کلیه دست‌اندرکاران امر توانمندسازی نیز باید تحت آموزش قرار بگیرند. از سوی دیگر نیاز است تا نهادهایی چون دانشگاه‌ها، صنوف مختلف نظیر صنف مهندسين مشاور حضوری پرنگ تر با مسئولیت مشخص در این امر داشته باشند.

مهندس روستا:

طرح توسعه شهری طرح‌های مسأله‌گرا نیست یعنی با رویکرد حل مسأله نیست. عظم ملی یعنی چه؟ عظم ملی آیا فقط مختص به نهادهای دولتی است؟ یا خیلی از ظرفیت‌های ملی را شامل می‌شود؟ برخورد شهروندی مورد تأکید است و قوانین تبعیض‌آمیز را باز به نحوی مرتبط با افراد مختلف داشته باشیم.

آموخته‌هایی از تجارب توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی

سیاست‌ها	توانمندسازی اجتماع محلی و بهسازی محله‌ها
بایدها	
پیش‌بینی یادگیری اجتماعی در ساکنان و مسئولان	
همراه‌سازی سیاست‌های اجتماعی یا اقدامات کالبدی ایجاد جایگاه قانونی برای نهاد محلی آمادگی واگذاری اختیارات و منابع دولتی در سطح محلی	
تجدید نظر در چارچوب طرح توسعه شهری با تاکید بر مسکن فقیر	
عدم بازتولید شهرسازی غیرپایدار مرفه در بهسازی محلات	
توجه به تامین منابع مالی نیروی متخصص تسهیل‌گر	
برقراری مدیریت یکپارچه فضایی در محدوده‌های عمل	
اصلاح قوانین و تدوین آیین‌نامه‌های ویژه برای مدیریت	
استفاده از ظرفیت‌های نهادهای غیردولتی و NGO و CBO	
همکاری و هماهنگی بین بخشی	
پافشاری بر مشارکت ساکنین و نهادینه کردن و تشکیل شبکه‌های اجتماعی	
وجود ستاد توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی هراستان جهت ایجاد نقش مدیریتی و حلقه پیوند میان سطح خرد و کلان	
نیازمند به استراتژی کلان	
سیستماتیک نمودن استفاده از تجارب و آموزش‌ها	
اعتمادسازی توسط مشاور حاضر در محل و عمل به تعهدات دستگاه	
فرا رویاندن حرکت بهسازی کالبدی به بسیج توانمندی های اجتماعی	
تقویت سرمایه اجتماعی بین قومی ضمن استفاده از سرمایه اجتماعی درون قومی	

آموخته‌هایی از تجارب توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی

سیاست‌ها		برنامه/طرح
بایدها	قوت	ضعف
الگوی مشابه برای تمامی شهرهای کشور بی‌توجهی به ادامه کار و تسری به تمامی شهر و دیگر دستگاه‌ها ارزش ملک بالا رود لیکن درآمد خانوارها همچنان کم باشد	باور به این که تنها مسأله نیست راه حل هم هست	عقب ماندن رشد کمی خدمات رسانی از کیفیت آن‌ها
	حضور محلی پررنگ مهندسان مشاور با رویکرد توسعه اجتماعی محلی	فقدان مستندسازی اقدامات و آزادسازی دسترسی به اطلاعات
	برگزاری گروه‌های بحث متمرکز برای درک نیازهای ساکنان	ضعف نهادهای غیرمحلی دولتی و مبتنی بر اجتماعات محلی
	نهادسازی محلی برای تداوم بهسازی	فقرزایی ساختاری اقتصاد کلان
کلان، میان، خرد		نگاه قیم مآبانه و تعیین تکلیف برای تهیدستان شهری عدم تقویت زندگی اجتماعی محله در طرح جدید ضعف ظرفیت و آموزش مدیران ضعف مشارکت نبود حمایت از رویکرد مشارکتی در برگیرندگی نبودن برنامه توانمندسازی برای تمامی ساکنان محله مجزا بودن برنامه‌های توانمندسازی از برنامه‌های کلان شهرسازی عدم تشکیل ستاد توانمندسازی استان و عدم پیگیری مصوبات بودن ظرفیت لازم در دستگاه‌ها و تامین مالی مناسب عدم تمکین دستگاه‌های غیر راه و شهرسازی به اجرای طرح‌ها

توانمندسازی اجتماع محلی و بهسازی محله‌ها

